

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
кафедра практики англійської мови і методики її навчання

«До захисту допускаю»

Завідувач кафедри практики англійської
мови і методики її навчання

кандидат філологічних наук, доцент

_____ В.Д. Сліпецька « « 2025 р.

**РОЗВИТОК БІЛІНГВАЛЬНОЇ ОСВІТИ У ЄВРОПЕЙСЬКИХ
КРАЇНАХ: ТЕНДЕНЦІЇ, ПІДХОДИ**

**Спеціальність: Середня освіта. Мова та література (Англійська мова та
зарубіжна література)**

Освітня програма: Середня освіта (Мова і література (англійська))

Магістерська робота

на здобуття кваліфікації - Магістр середньої освіти. Вчитель англійської мови
та зарубіжної літератури

Автор роботи Бліщ Олег Володимирович

Науковий керівник доктор педагогічних наук,

Професор Кемінь Володимир Петрович _____

підпис

Дрогобич, 2025

**Дрогобицький державний педагогічний університет
Імені Івана Франка**

Зав. кафедрою

(підпис)

(дата)

Завдання

на підготовку магістерської роботи

Тема: Розвиток білінгвальної освіти у європейських країнах: тенденції, підходи

Керівник - доктор педагогічних наук, професор Кемінь Володимир Петрович

1. Студент - Бліщ Олег Володимирович
2. Перелік питань, що підлягають висвітленню у магістерській роботі
 - розглянути поняття білінгвізму та білінгвальної освіти та представити класифікацію типів білінгвізму;
 - охарактеризувати психолінгвістичні та педагогічні аспекти білінгвальної освіти.;
 - розглянути історичні етапи розвитку білінгвальної освіти в Європі та моделі білінгвальної освіти в різних країнах Європи;
 - окреслити сучасні тенденції: інтеграція мовного навчання та предметів, мультикультурність, цифрові інструменти;
 - здійснити порівняльний аналіз підходів до білінгвальної освіти та можливості впровадження європейського досвіду в Україні.
3. Список рекомендованої літератури
 1. Бігун О.І. (2021). Роль CEFR у реформуванні мовної освіти в Україні. Вісник педагогічної науки.
 2. Іваненко М.С. (2022). Компетентнісний підхід до підготовки вчителів білінгвальної освіти. Педагогічна теорія і практика.
 3. Железняк І.М. (2020). Білінгвальне навчання в контексті мовної політики. Наукові записки з педагогіки.
 4. Bialystok, E. (2001). Bilingualism in Development: Language, Literacy, and Cognition. Cambridge University Press.
 5. Byram, M. (2009). Intercultural Competence in Foreign Language Education. Multilingual Matters.
 6. Cenoz, J., & Gorter, D. (2015). Multilingual Education: Between Language Learning and Translanguaging. Cambridge: Cambridge University Press.

Анотація

Бліщ О.В. Розвиток білінгвальної освіти у європейських країнах: тенденції, підходи.

У роботі розглянуто особливості розвитку білінгвальної освіти в європейських країнах, окреслено сучасні тенденції та підходи до організації навчального процесу. Проаналізовано вплив багатомовного середовища Європи на освітні практики, а також роль білінгвізму у формуванні міжкультурної компетентності та конкурентоспроможності учнів. Окрема увага приділяється моделям білінгвального навчання (CLIL, інтегроване навчання предмета і мови), використанню інноваційних методик та стратегій, спрямованих на поєднання мовної й предметної підготовки. Підкреслюється значення білінгвальної освіти як інструменту соціальної інтеграції, культурного обміну та професійного розвитку в умовах європейської освітньої політики.

Ключові слова: білінгвальна освіта, Європа, CLIL, багатомовність, тенденції, підходи, міжкультурна компетентність, інтеграція.

Abstract

Blishch O.V. Development of Bilingual Education in European Countries: Trends and Approaches.

The paper examines the peculiarities of the development of bilingual education in European countries, outlining current trends and approaches to the organization of the educational process. The influence of Europe's multilingual environment on educational practices, as well as the role of bilingualism in shaping intercultural competence and students' competitiveness, is analyzed. Special attention is paid to models of bilingual learning (CLIL, content and language integrated learning), the use of innovative methods and strategies aimed at combining language and subject training. The importance of bilingual education as a tool for social integration, cultural exchange, and professional development within the framework of European educational policy is emphasized.

Keywords: bilingual education, Europe, CLIL, multilingualism, trends, approaches, intercultural competence, integration.

Зміст

Перелік умовних скорочень

Вступ

Розділ 1. Теоретико-методологічні основи білінгвальної освіти.

1.1. Поняття білінгвізму та білінгвальної освіти.

1.2. Класифікація типів білінгвізму.

1.3. Психолінгвістичні та педагогічні аспекти білінгвальної освіти.

1.4. Теоретичні підходи до вивчення білінгвізму у світовій педагогіці.

Розділ 2. Розвиток білінгвальної освіти в європейських країнах: історія та сучасні тенденції.

2.1. Історичні етапи розвитку білінгвальної освіти в Європі.

2.2. Моделі білінгвальної освіти в різних країнах Європи.

2.3. Європейські освітні ініціативи та проекти.

2.4. Сучасні тенденції: інтеграція мовного навчання та предметів, мультикультурність, цифрові інструменти.

Розділ 3. Порівняльний аналіз підходів до білінгвальної освіти та можливості впровадження європейського досвіду в Україні.

3.1. Порівняльний аналіз підходів до білінгвальної освіти, успішні практики та виклики білінгвальної освіти в Європі.

3.2. Стан білінгвальної освіти в Україні: можливості, бар'єри, перспективи.

3.3. Рекомендації щодо адаптації європейського досвіду до українського контексту.

Висновки

Список використаної літератури

Summary

Перелік умовних скорочень

БО – білінгвальна освіта

ІП – інтегрований підхід

CLIL – Content and Language Intergrated Learning

CEFR – Common European Framework of Reference for Languages

Вступ

У ХХІ столітті білінгвальна освіта посідає чільне місце в системах освіти багатьох країн світу, зокрема європейських. Це зумовлено як зростанням ролі міжкультурної комунікації, так і необхідністю адаптації освітніх систем до реалій багатомовного суспільства. Білінгвальна освіта не лише сприяє засвоєнню двох і більше мов, а й є важливим чинником соціалізації, формування міжкультурної компетентності та розширення когнітивних здібностей особистості.

У Європі білінгвальна освіта має глибокі історичні корені, пов'язані з багатовіковим співіснуванням різних мовних спільнот, поліетнічним складом населення та впливом державної мовної політики. Вивчення етапів розвитку білінгвальної освіти в європейському контексті дозволяє краще зрозуміти, яким чином історичні, політичні та культурні процеси формували освітні підходи, що впливають на сучасну практику навчання мов.

У сучасному світі, що характеризується глобалізацією, інтенсивними міграційними процесами та міжкультурною комунікацією, білінгвальна освіта постає не лише як ефективний засіб формування комунікативної компетентності, а й як інструмент соціальної інтеграції та культурного збагачення. Європа, як поліетнічний і полігосний простір, має багатовіковий досвід співіснування мов і культур, що сприяло формуванню різноманітних моделей білінгвального навчання. Вивчення історичних етапів розвитку білінгвальної освіти в європейському контексті дозволяє глибше усвідомити витоки сучасних освітніх практик та краще зрозуміти тенденції, що визначають їхній подальший розвиток.

Проблематику білінгвальної освіти активно досліджують як зарубіжні, так і українські науковці. Серед провідних зарубіжних дослідників слід виокремити К. Бейкера (C. Baker), О. Гарсію (O. García), Ж. Кальве (J. Calvet), Т. Ск'яна (T. Skutnabb-Kangas), а також Р. Філіпсона (R. Phillipson), які аналізують соціолінгвістичні, педагогічні та політичні аспекти білінгвального навчання. В українському науковому просторі важливий внесок зроблено такими

дослідниками, як С. Мірошніченко, Н. Бібік, С. Усенко, Т. Яценко та Л. Пуховська, які вивчають методологічні основи білінгвальної освіти, розвиток мовної особистості та впровадження інтегрованого навчання у багатомовному середовищі.

Актуальність дослідження зумовлена зростаючим інтересом до питань мовної освіти в умовах європейської інтеграції та необхідністю осмислення історичного досвіду для побудови ефективних моделей багатомовного навчання. Системний аналіз етапів становлення білінгвальної освіти дозволяє виокремити закономірності її еволюції, а також вплив соціально-політичних чинників на мовну політику в освіті.

Метою дослідження є аналіз ключових історичних етапів розвитку білінгвальної освіти в Європі, визначення їхніх особливостей, провідних моделей та впливу на формування сучасної європейської освітньої політики в галузі багатомовності.

Завдання дослідження:

- визначити понятійно-термінологічну базу білінгвальної освіти;
- охарактеризувати основні періоди розвитку білінгвального навчання в Європі;
- проаналізувати фактори, що впливали на зміни в мовній освітній політиці;
- виокремити провідні моделі білінгвальної освіти на різних етапах історії;
- з'ясувати, як історичний досвід впливає на сучасні підходи до мовної освіти в Європі.

Об'єкт дослідження — процес формування та розвитку білінгвальної освіти в Європі.

Предмет дослідження — історичні етапи, моделі та підходи до білінгвального навчання в європейських освітніх системах.

Наукова новизна полягає в систематизації історичних даних щодо розвитку білінгвальної освіти в Європі, у визначенні еволюції освітніх моделей у

контексті соціокультурних і політичних трансформацій, а також у розкритті впливу цих процесів на сучасну мовну політику європейських країн.

Теоретичне значення роботи полягає у систематизації та узагальненні історико-педагогічного досвіду розвитку білінгвальної освіти в європейському контексті. У процесі дослідження уточнено понятійний апарат, зокрема терміни *білінгвізм, білінгвальна освіта, мовна політика, CLIL*, що сприяє поглибленню наукового розуміння феномену білінгвального навчання. Встановлено зв'язки між соціально-політичними процесами та трансформацією моделей білінгвальної освіти на різних етапах історії. Робота доповнює наукову базу з історії європейської педагогіки, міжкультурної освіти та мовної політики, і може бути використана як підґрунтя для подальших досліджень у галузі мовної освіти.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання її результатів у навчальному процесі закладів вищої педагогічної освіти — зокрема, під час викладання курсів із порівняльної педагогіки, методики викладання іноземних мов, історії освіти та мовної політики. Матеріали дослідження можуть бути застосовані при розробці освітніх програм білінгвального типу, з урахуванням історичного досвіду європейських країн. Окремі висновки можуть стати підґрунтям для формування освітніх стратегій у поліетнічних регіонах, а також сприяти впровадженню ефективних підходів до мовної інтеграції в умовах сучасних міграційних процесів.

Методи дослідження: історико-порівняльний, системно-аналітичний, описовий, контент-аналіз документів і джерел.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та резюме англійською мовою.

Вступ висвітлює актуальність теми дослідження, визначає мету, завдання, предмет та об'єкт, представляє наукове, теоретичне та практичне значення самого дослідження.

У першому розділі висвітлюються теоретико-методологічні засади білінгвальної освіти, у другому — історичні етапи її розвитку в європейському контексті, у третьому подається порівняльний аналіз підходів до білінгвальної освіти та можливості впровадження європейського досвіду в Україні.

Висновки подають стислий виклад матеріалу.

Розділ 1. Теоретико-методологічні основи білінгвальної освіти.

1.1. Поняття білінгвізму та білінгвальної освіти.

Білінгвізм (від лат. *bi-* – «два» і *lingua* – «мова») — це здатність особи вільно володіти двома мовами та функціонувати в обох мовах у повсякденному, професійному чи академічному середовищі. У ширшому розумінні білінгвізм може стосуватись як індивідуального мовного володіння, так і соціального явища — співіснування двох мов у межах однієї спільноти чи суспільства.

Т. Коваленко вважає, що українська система може ефективно запозичити європейський досвід через інтегровані підходи (CLIL), однак потребує адаптації до українських реалій [10].

В. Краснянська підкреслює важливість паралельного розвитку першої та другої мов з урахуванням культурного контексту [12].

Н. Борисенко зазначає, що білінгви демонструють вищу когнітивну гнучкість, але потребують спеціально адаптованих програм для мінімізації мовного конфлікту [2].

О. Семенов говорить, що білінгвальна освіта має розвиватися через збереження етнічної ідентичності та підтримку рідної мови в освіті [16].

І. Соколова відзначила, що інноваційні підходи до викладання іноземною мовою стимулюють критичне мислення та академічну успішність [17].

Дж. Каммінс розрізняє соціально-побутову (BICS) і академічну мовну компетенцію (CALP). Для успішної білінгвальної освіти (БО) потрібно розвивати академічне володіння обома мовами, а не просто комунікативні навички [29].

О. Гарсія розглядає концепцію транслінгвінгу (*translanguaging*) — учні повинні використовувати повний мовний репертуар для навчання. Він вважає, що білінгвізм — це не статичний стан, а динамічний процес. Освіта має визнавати гнучкість мовного використання [34].

Д. Марш є одним із провідників моделі CLIL (Content and Language Integrated Learning). Він зазначає, що CLIL сприяє глибшому засвоєнню як предмету, так і мови; забезпечує більш природне входження у мовне середовище [44].

Ж. Сеноц вважає, що ефективна білінгвальна освіта можлива навіть у складних мовних умовах за наявності чіткої стратегії мовного планування [25].

Ж.-М. Девоеле досліджує емоційні аспекти багатомовності, мотивацію, мовну тривожність та зазначає, що у білінгвальному навчанні важливо враховувати емоційний комфорт і самооцінку учнів [30].

Л. Ісурін вивчає вплив білінгвізму на пам'ять, мову та культур і вказує на те, що двомовність може змінювати мовну структуру мислення і впливати на когнітивні стратегії [40].

Таблиця 1. Загальні тенденції у висновках науковців:

Напрямок	Основна ідея
Психологія	Білінгвізм покращує когнітивні функції, але потребує адаптованих методів
Педагогіка	Успішна білінгвальна освіта має включати як предметно-мовну інтеграцію (CLIL), так і культурну підтримку
Соціологія	Потрібно підтримувати як мову меншини, так і мову домінуючого середовища
Освітня політика	Білінгвізм — це ресурс, а не проблема, якщо правильно використано на рівні школи й держави

Основними типами білінгвізму вважають:

1. Індивідуальний білінгвізм – здатність окремої людини спілкуватися двома мовами.
2. Соціальний (або суспільний) білінгвізм – ситуація, коли дві мови функціонують на рівні держави чи спільноти.
3. Симетричний білінгвізм – вільне володіння обома мовами на однаковому рівні.

4. Асиметричний білінгвізм – переважання однієї мови над іншою в мовній компетенції індивіда.

5. Природний (спонтанний) білінгвізм – засвоєння двох мов з раннього дитинства в родинному чи суспільному середовищі.

6. Штучний (навчений) білінгвізм – набуття другої мови в результаті формального навчання.

Існують такі наукові підходи до вивчення білінгвізму:

- Психолінгвістичний: вивчає, як білінгви обробляють мови у мозку, перемикаються між мовами, контролюють інтерференцію.
- Соціолінгвістичний: аналізує вплив суспільних умов на використання мов.
- Педагогічний: досліджує ефективність навчання другою мовою в різних вікових групах.

Проблематика білінгвальної освіти набуває все більшого значення у контексті глобалізаційних процесів, зростання міжкультурної взаємодії та розвитку освітньої політики як в Україні, так і в країнах Європи. Аналіз наукових джерел дозволяє виокремити низку підходів до розуміння сутності білінгвальної освіти та умов її ефективної реалізації.

Розглянемо поняття білінгвальної освіти.

Білінгвальна освіта — це організоване навчання, при якому дві мови використовуються як засіб навчання і спілкування в освітньому процесі. Основна мета білінгвальної освіти — розвиток академічної компетентності двома мовами, формування мовної і культурної багатогранності, а також підготовка учня до участі в багатомовному суспільстві.

Серед українських дослідників важливий внесок у вивчення білінгвального навчання зробила Т. Коваленко, яка зазначає, що: «Білінгвальна освіта в Україні має потенціал стати засобом формування культурно-мовної ідентичності, однак її впровадження потребує ретельної адаптації до соціально-освітнього контексту країни» [10, с. 103].

Особливу увагу до інноваційного підходу CLIL (Content and Language Integrated Learning) привертає І. В. Соколова, яка зазначає: «Модель CLIL є

інноваційним засобом білінгвальної освіти, що дозволяє водночас формувати мовні та предметні компетентності» [17 с. 34].

Ж. Сеноц розглядає білінгвальну освіту у контексті багатомовності, підкреслюючи важливість позитивного ставлення до мов: “ Багатомовна освіта повинна сприяти не лише вивченню мов, але й формуванню мовної обізнаності та позитивного ставлення до всіх залучених мов” [25, с. 27].

Таким чином, як українські, так і зарубіжні науковці розглядають білінгвальну освіту як комплексне явище, що охоплює не лише мовну підготовку, а й когнітивний, соціокультурний, емоційний та методичний аспекти. Їхні підходи засвідчують важливість балансу між рідною і другою мовами, між змістовим і мовним компонентами навчання, а також потребу врахування емоційного стану та мотивації учнів.

Основними характеристиками БО вважають:

- Використання двох мов як засобу навчання (наприклад, частина предметів викладається однією мовою, частина — іншою).
- Мета — досягнення академічної грамотності двома мовами, а не лише вивчення другої мови як предмета.
- Формування кроскультурної компетентності, толерантності, глобального мислення.

Основними моделями білінгвальної освіти є:

1. Модель submersion (повне занурення) — навчання лише другою мовою, без використання рідної.
2. Модель immersion (занурення) — більшість предметів викладається другою мовою, але рідна мова також присутня.
3. Модель transitional (перехідна) — тимчасове використання рідної мови з поступовим переходом на другу.
4. Модель maintenance (підтримувальна) — збереження і розвиток рідної мови одночасно з навчанням другою мовою.
5. CLIL (Content and Language Integrated Learning) — інтегроване навчання предмета та мови, що використовується широко в європейських країнах.

Мета білінгвальної освіти охоплює:

- Розвивати двомовність учнів на функціональному та академічному рівні.
- Підготувати до життя в багатомовному та багатокультурному суспільстві.
- Підвищити мотивацію до вивчення мов через контекстуальне використання у

Поняття білінгвізму та білінгвальної освіти є взаємопов'язаними. Білінгвізм — це лінгвістичне та психолінгвістичне явище, тоді як БО — це педагогічна практика, яка спрямована на розвиток двомовності через навчання. У сучасному європейському контексті БО розглядається як стратегічний інструмент для інтеграції, мобільності та культурного обміну.

1.2. Класифікація типів білінгвізму.

Білінгвізм — це складне лінгвістичне та психолінгвістичне явище, яке має різноманітні форми в залежності від віку, рівня володіння мовами, соціального середовища, функціонального призначення мов тощо. Сучасна наука пропонує кілька класифікацій білінгвізму, які дозволяють систематизувати це явище та краще зрозуміти його вплив на процес освіти.

1. За ступенем оволодіння мовами

Балансований (рівноважний) білінгвізм

- Особи вільно володіють обома мовами на однаковому рівні.
- Обидві мови використовуються у повсякденному житті, у навчанні, роботі.
- Рідкісний тип, частіше зустрічається у двомовних сім'ях чи суспільствах. «Балансовані білінгви демонструють майже рівень носія в обох мовах і легко перемикаються між ними залежно від контексту» [29].

Домінантний білінгвізм

- Людина краще володіє однією мовою, ніж іншою.
- Домінантна мова є основною в освіті, спілкуванні, когнітивному мисленні.
- Часто спостерігається у мігрантських родинах або серед національних меншин.

2. За віком оволодіння мовами

Ранній білінгвізм

- Обидві мови засвоюються з раннього дитинства (до 6–7 років).
- Може бути одночасним (simultaneous) або послідовним (sequential).
- Має більший потенціал до формування гнучкої мовної системи.

Пізній білінгвізм

- Друга мова вивчається після формування першої (часто в підлітковому або дорослому віці).

– Зазвичай, друга мова не досягає рівня носія.

– Часто супроводжується акцентом, труднощами в граматиці або семантиці.

3. За контекстом використання мов

Натуральний (спонтанний) білінгвізм

– Формується в умовах природного середовища (наприклад, у двомовній родині).

– Мови засвоюються інтуїтивно, без спеціального навчання.

Шкільний (штучний) білінгвізм

– Формується через формальне навчання другої мови в школі, університеті, курсах.

– Потребує методичної підтримки та педагогічної стратегії.

4. За функціональним призначенням

Координаційний білінгвізм

– Кожна мова має окрему когнітивну систему; мовна діяльність розділена по контекстах.

– Приклад: одна мова — для дому, інша — для навчання.

Композитний білінгвізм

– Мовна система є інтегрованою, людина поєднує знання обох мов у загальній когнітивній структурі.

Субординативний білінгвізм

– Друга мова засвоюється через призму рідної; її розуміння опосередковується першою мовою.

– Типово для пізнього навчання мов.

5. За соціальним статусом мов

Соціально рівноправний білінгвізм

– Обидві мови мають офіційне визнання й подібний престиж у суспільстві.

– Наприклад: бельгійська модель співіснування французької та фламандської мов.

Соціально асиметричний білінгвізм

– Одна з мов є домінуючою, інша — менш престижною або маргіналізованою.

– Наприклад: мови національних меншин у Європі, які поступаються державним мовам.

Класифікація білінгвізму охоплює різноманітні аспекти – вік засвоєння, рівень володіння мовами, соціальний статус мов, способи їх використання та оволодіння. Це дає змогу глибше зрозуміти природу білінгвальної компетентності та вибудувати ефективні освітні стратегії. Найчастіше в європейській освітній практиці спостерігаються форми пізнього, шкільного та субординативного білінгвізму, зростає роль координаційного білінгвального підходу у межах CLIL-освіти.

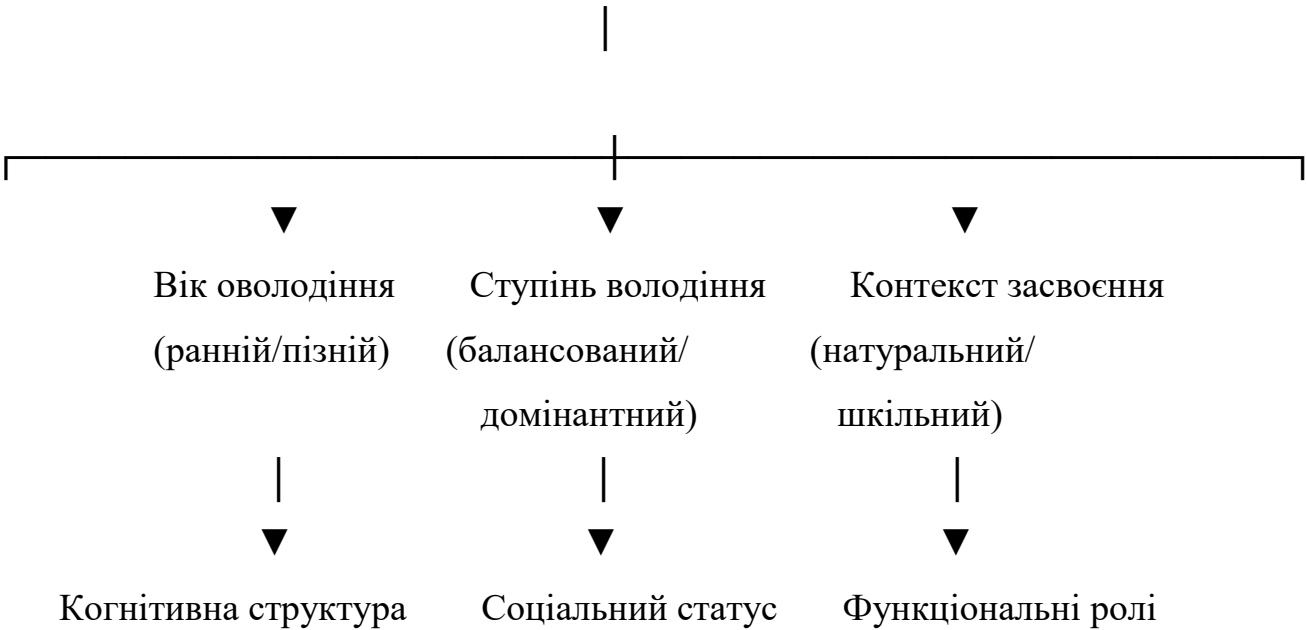
Таблиця 2: Класифікація типів білінгвізму

Критерій класифікації	Тип білінгвізму	Коротка характеристика	Цитата/автор
Ступінь володіння мовами	Балансований	Вільне володіння обома мовами	Cummins (2000): “Balanced bilinguals... with easy depending on context.”
	Домінантний	Одна мова переважає за рівнем володіння	Grosjean (1982): “Bilingualism is not always equal bilingualism.”
Вік оволодіння	Ранній	Дві мови засвоєні до 6–7 років	Baker (2011): “Early bilinguals tend to process both languages more naturally.”
	Пізній	Друга мова вивчена після дитинства	Dewaele (2013): “Late bilinguals often carry cognitive traces of L1.”
Контекст засвоєння	Натуральний	Природне занурення у двомовне середовище	García (2009): “Language emerges from real-life communicative situations.”

Критерій класифікації	Тип білінгвізму	Коротка характеристика	Цитата/автор
	Шкільний	Формується через навчання	Marsh & Wolff (2007): “CLIL enables school-based bilingualism.”
Когнітивна структура	Координаційний	Окремі мовні системи	Lambert (1974): “Coordinate bilinguals keep both codes context-bound.”
	Композитний	Єдина когнітивна система для обох мов	Hamers & Blanc (2000)
	Субординативний	Друга мова опосередкована через першу	Weinreich (1953)
Соціальний статус мов	Рівноправний	Обидві мови мають однаковий престиж	Cenoz & Gorter (2015): “Multilingualism implies balance and value.”
	Асиметричний	Одна мова домінує в суспільстві	García (2009): “Language hierarchies shape bilingual experiences.”

Схема класифікації

Класифікація білінгвізму

(координаційний, мов (рівноправний/ (особиста, академічна,
композитний, асиметричний) професійна)
субординативний)

Проведений аналіз засвідчує, що білінгвізм є багатогранним феноменом, який може класифікуватися за різними критеріями: ступенем володіння мовами, віком засвоєння, способом формування, функціональними характеристиками та соціальним статусом мов. Зокрема, сучасна лінгводидактика виокремлює балансований і домінантний білінгвізм, ранній і пізній, натуральний і шкільний, координаційний, композитний та субординативний типи.

Різні форми білінгвізму мають неоднакові педагогічні наслідки. Наприклад, ранній координаційний білінгвізм є найбільш ефективним для природного мовного розвитку, у той час як шкільний субординативний білінгвізм вимагає спеціальних методик підтримки другої мови. Як зазначає Дж. Каммінс, успішність білінгвальної освіти значною мірою залежить від того, чи зберігається й підтримується рідна мова учня в освітньому середовищі [29].

Загалом, усвідомлення типів білінгвізму дозволяє точніше визначити освітні потреби учнів і розробити адекватні моделі білінгвальної освіти. У контексті європейського освітнього простору це знання стає фундаментальним для впровадження підходів CLIL, транслітераційних стратегій та міжкультурної педагогіки.

У підсумку цього аналізу можна виокремити практичні рекомендації щодо врахування типів білінгвізму в БО:

1. Індивідуалізація навчального процесу.

Визначення типу білінгвізму учня (ранній чи пізній, балансований чи домінантний) має стати базою для формування індивідуальних освітніх траєкторій. Для домінантних білінгвів слід передбачати додаткову підтримку другої мови.

2. Підтримка рідної мови.

Викладачам/вчителям рекомендується створювати умови для розвитку рідної мови учнів у процесі вивчення другої, щоб забезпечити адитивний білінгвізм, що сприяє кращим когнітивним результатам.

3. Впровадження інтегрованих методик навчання (CLIL, Content and Language Integrated Learning).

Для учнів із різними типами білінгвізму особливо ефективним є застосування CLIL-підходів, що поєднують навчання предмету і мови, з урахуванням їх мовних компетенцій.

4. Формування позитивного ставлення до обох мов.

Вчителям варто активно пропагувати мовну толерантність і повагу до всіх мов, залучених у навчальному процесі, що відповідає концепції мультикультуралізму і підтримує мотивацію до навчання.

5. Розробка диференційованих освітніх програм.

Освітні установи мають враховувати соціальний статус мов у регіоні і складати програми, які адаптують навчальний матеріал для соціально асиметричних мовних ситуацій, підтримуючи менш престижні мови.

6. Підготовка кваліфікованих педагогів-білінгвів.

Важливо здійснювати спеціальну підготовку вчителів з урахуванням типології білінгвізму, щоб вони могли гнучко застосовувати методики, адаптовані до потреб учнів.

1.3. Психолінгвістичні та педагогічні аспекти білінгвальної освіти.

БО є складним комплексним процесом, що включає не лише навчання двом мовам, а й формування когнітивних, психологічних та соціальних навичок. Для ефективного впровадження білінгвальної освіти важливо враховувати психолінгвістичні та педагогічні чинники, що впливають на мовне засвоєння, розвиток мовної компетентності та мотивацію учнів.

Психолінгвістичні аспекти БО

Мовне оволодіння та когнітивний розвиток

- Білінгвізм сприяє розвитку виконавчих функцій мозку (управління увагою, робоча пам'ять, когнітивна гнучкість).
- Діти, які володіють двома мовами, зазвичай краще виконують завдання на переключення між завданнями, контролюють імпульси та проявляють кращу креативність [22].
- Оволодіння другою мовою відбувається через активне використання мовних систем, які можуть взаємодіяти (інтерференція, трансфер), але також стимулюють метамовленнєве усвідомлення.

Дослідження підтверджують, що білінгвізм позитивно впливає на розвиток когнітивних функцій. Як зазначає Є. Б'ялисток: «Білінгвальні діти демонструють покращені виконавчі функції мозку, зокрема кращий контроль уваги, когнітивну гнучкість і здатність переключатися між завданнями» [22].

Цей когнітивний розвиток пов'язаний із регулярним перемиканням між мовами, що тренує мозок.

Вікові аспекти мовного засвоєння

- Ранній білінгвізм (до 6-7 років) характеризується високою пластичністю мозку, що дозволяє формувати нативну вимову і природне володіння граматиною другої мови.
- Пізній білінгвізм має більші когнітивні складнощі, але часто розвиває кращі стратегії запам'ятовування та усвідомленого засвоєння мовних норм.

Ранній білінгвізм пов'язаний з формуванням нативної вимови і природного мовлення. Каммінс підкреслює: «Діти, які починають вивчати другу мову у ранньому віці, мають значно більші шанси досягти рівня носія в обох мовах» [29].

Водночас пізній білінгвізм має свої переваги, адже учні часто використовують більш усвідомлені стратегії навчання.

Емоційні та мотиваційні фактори

- Мовна ідентичність учня тісно пов'язана з його емоційним ставленням до обох мов. Позитивна мотивація підсилює успішність засвоєння другої мови [30].

- Стрес, тривога та страх помилки можуть уповільнювати процес вивчення мови, тому важливо створювати психологічно комфортне середовище.

Психологічний комфорт є критично важливим. Ж.-М. Деваеле зауважує: «Позитивна емоційна атмосфера та підтримка значно підвищують мотивацію та ефективність вивчення другої мови» [30].

Педагогічні аспекти БО

Методи і підходи до викладання

- Інтегрований підхід (CLIL) — навчання предмету через другу мову, що стимулює одночасний розвиток мовних і предметних компетенцій.

- Поглиблене вивчення мови та двоїсте занурення (dual immersion) сприяють збалансованому розвитку обох мов.

- Використання аутентичних матеріалів, рольових ігор та проектної діяльності підвищує мотивацію.

Інтегрований підхід CLIL (Content and Language Integrated Learning) сьогодні вважається одним із найефективніших методів у БО. За Д. Марш і Д. Вольфф: «CLIL дозволяє одночасно розвивати предметні знання і мовні навички, забезпечуючи контекстуалізоване навчання» [43].

Роль учителя

- Вчитель-білінгв повинен мати не лише лінгвістичну компетенцію, а й знання психолого-педагогічних особливостей двомовного навчання.

- Важливе використання диференційованого підходу, що враховує індивідуальні потреби та тип білінгвізму учня.
- Педагог має підтримувати позитивний емоційний клімат та формувати у школярів мовну толерантність.

Роль вчителя у білінгвальному навчанні є ключовою. Як підкреслює Гарсія: «Вчитель повинен бути не лише мовним експертом, а й підтримувати розвиток міжкультурної компетентності та мотивації учнів» [34] .

Соціокультурний компонент

- БО сприяє розвитку міжкультурної компетентності, що дозволяє розуміти й поважати культурну різноманітність.
- Важливо враховувати соціальний статус мов у суспільстві, щоб уникнути мовної дискримінації.
- БО сприяє розвитку толерантності і міжкультурного діалогу, що важливо для сучасного мультикультурного суспільства.

Психолінгвістичні аспекти БО вказують на її позитивний вплив на когнітивний розвиток, але водночас підкреслюють необхідність врахування вікових і емоційних факторів. Педагогічні аспекти зосереджені на виборі адекватних методик, ролі кваліфікованого викладача та створенні сприятливого соціокультурного середовища. Успішність БО залежить від гармонійного поєднання цих факторів, що забезпечує розвиток не лише мовної компетенції, а й загальної особистості учня.

Отже, психолінгвістичні дослідження демонструють, що БО не лише покращує мовні навички, а й сприяє розвитку когнітивних функцій. Педагогічні аспекти вказують на необхідність застосування інтегрованих методик, підготовки кваліфікованих вчителів і створення підтримуючого середовища. Комплексний підхід до БО дозволяє ефективно формувати мовну та особистісну компетентність учнів.

1.4. Теоретичні підходи до вивчення білінгвізму у світовій педагогіці.

У сучасній педагогіці білінгвізм розглядається як складне явище, що охоплює лінгвістичний, когнітивний, психолінгвістичний, соціокультурний та освітній рівні. За останні десятиліття сформувались кілька основних теоретичних підходів, які визначають напрями вивчення та впровадження БО.

1. Лінгвістичний підхід

Цей підхід аналізує структуру мови та мовну інтерференцію у білінгвів. Досліджуються механізми засвоєння другої мови, явища переносу (transfer), перемикавання кодів (code-switching), змішування мов (code-mixing).

«Білінгвізм — це чергування використання двох мов у мовленні одного індивіда залежно від ситуації» [54].

Основні положення:

- Аналіз граматичних, лексичних, фонетичних змін у мовленні білінгвів;
- Вивчення мовного переносу (positive/negative transfer);
- Явище *перемикавання кодів (code-switching)* — чергування мов у мовленні одного мовця залежно від контексту.

Приклад:

Дитина в українсько-англійському середовищі може сказати: «Я вже зробив homework» — приклад змішування лексики.

2. Психолінгвістичний підхід

Цей підхід досліджує, як функціонують дві мовні системи в мозку. Він враховує пам'ять, увагу, мовну обробку, когнітивний контроль, а також вікові особливості мовного розвитку.

Вчені Е. Б'ялисток, Дж. Каммінс подали детальний опис такого підходу.

«Білінгвізм змінює спосіб обробки інформації мозком, зокрема посилює здатність до перемикавання між завданнями та гальмування непотрібної інформації» [22].

Основні аспекти:

- Мовна активація: обидві мови завжди активні, хоча лише одна використовується;
- Мовна інтерференція: вплив однієї мови на іншу;
- Вік початку — критичний фактор у досягненні високого рівня володіння обома мовами.

3. Когнітивний підхід

Цей підхід акцентує увагу на впливі білінгвізму на розумові здібності, зокрема на метакогнітивні процеси, розвиток мислення, мовленнєве планування, навички вирішення проблем.

У рамках цього підходу досліджується вплив білінгвізму на когнітивний розвиток, зокрема:

- розвиток метакогнітивних стратегій;
- тренування уваги та перемикання уваги (shifting);
- гальмування неактуальної інформації (inhibitory control).

Білінгвізм може покращити загальні навчальні здібності — у тому числі не пов'язані безпосередньо з мовленням.

4. Педагогічний підхід

У межах цього підходу вивчаються моделі білінгвального навчання, методи викладання мов, організаційні підходи до навчання у двомовних середовищах.

Також цей підхід охоплює питання планування мовної політики в освіті, підготовки педагогів, оцінювання рівня мовної компетентності учнів.

Опис даного підходу подали такі вчені як Дж. Каммінс, О. Гарсія [29; 34] «Успішність білінгвальної освіти залежить від підтримки рідної мови в освітньому контексті» [29].

«Ідеальний білінгв не лише володіє двома мовами, а й може навчатися та мислити через кожен з них» [34].

Цей підхід охоплює:

- Моделі білінгвальної освіти (транзитивна, імуносистема, занурення);

- Методи навчання: CLIL, TPR, комунікативна методика;
- Роль рідної мови в навчанні другою мовою.

«БО — це більше, ніж викладання двома мовами. Це процес, який враховує мову як ресурс, а не як бар'єр» [29].

Практики:

- Канадські двомовні школи (French-English immersion);
- CLIL-підходи в Німеччині, Іспанії;
- Ірландські Gaelic-medium schools.

5. Соціокультурний підхід

Він розглядає білінгвізм у контексті культурної ідентичності, соціальної мобільності та міжкультурної комунікації. Цей підхід наголошує на тому, що мова — це не лише інструмент спілкування, а й носій цінностей, досвіду, традицій. Вивчення мови = вивчення культури.

Вчені: Л. Виготський, О. Гарсія, розглядали також цей підхід [55; 34].

«Мова формує свідомість, а тому двомовне навчання — це не просто мовне, а світоглядне питання» [55].

«Білінгвальна освіта має сприяти не лише вивченню мов, а й позитивному ставленню до всіх культур і мов, залучених до процесу» [34].

6. Нейропедагогічний підхід (сучасний напрям)

Цей підхід використовує результати нейронаук для розуміння функціонування мозку білінгвів:

- fMRI-дослідження показують активацію обох мовних систем;
- Дослідження нейропластичності у білінгвів доводять стійкі зміни в корі головного мозку;
- Підтверджено, що білінгвізм може відстрочити когнітивне старіння.

У світовій педагогіці білінгвізм вивчається через призму різних наукових підходів. Лінгвістичний підхід зосереджений на мовній структурі, психолінгвістичний — на механізмах мовлення, когнітивний — на впливі на мислення, педагогічний — на організації освітнього процесу, а соціокультурний — на формуванні ідентичності. Комплексне врахування цих підходів є необхідною умовою для побудови ефективної БО у сучасному світі.

Отже, світова педагогіка не обмежується лише одним підходом до вивчення білінгвізму. Їх комплексне використання дозволяє глибше зрозуміти природу двомовності та ефективно впроваджувати білінгвальні освітні програми. Кожен підхід — від когнітивного до соціокультурного — додає до розуміння того, як формувати мовну особистість у глобалізованому світі.

Розділ 2. Розвиток білінгвальної освіти в європейських країнах: історія та сучасні тенденції.

2.1. Історичні етапи розвитку білінгвальної освіти в Європі.

У сучасному глобалізованому світі БО набуває все більшого значення як ключовий інструмент міжкультурного порозуміння, соціальної інтеграції та когнітивного розвитку особистості. Однак ця освітня модель має глибокі історичні корені, які формувалися протягом століть під впливом політичних, соціальних, культурних і релігійних процесів. Розуміння еволюції БО в європейському контексті дає змогу побачити не лише трансформацію підходів до мовного навчання, але й відобразити зміну поглядів на мову як носія ідентичності, влади та знань.

1. Античність та Середньовіччя

Перші прояви білінгвальної освіти в Європі можна прослідкувати ще у період Античності, коли знання декількох мов було ознакою освіченості. У Стародавній Греції та Римі паралельне використання грецької та латинської мов було звичним явищем серед представників освітньої еліти. Зокрема, латина стала мовою римської адміністрації та освіти, тоді як грецька зберігала статус мови науки та філософії.

У Середньовіччі латинська мова зберігала домінуючу позицію в системі освіти, зокрема в монастирських школах та ранніх університетах (Париж, Болонья, Оксфорд). Попри існування національних мов, саме латина була мовою церковного, наукового й адміністративного дискурсу. Таким чином, сформувався ранній тип білінгвальної освіти — «академічний білінгвізм», коли учні опановували латину як мову культури та науки паралельно з рідною [20].

- Античність: У Стародавній Греції та Римі знання кількох мов було важливим для освіченої еліти. Латинська та грецька вивчались паралельно.
- Середньовіччя: Латинська мова була мовою науки, церкви й освіти в Європі. Вона співіснувала з народними мовами, але БО була доступна переважно духовенству та інтелігенції.

- Освітні осередки: Монастирські школи і університети (Болонья, Париж, Оксфорд) навчали латинською, формуючи "академічний білінгвізм".

2. Ранній Новий час (XV–XVIII ст.)

Період Ренесансу та Реформації ознаменувався поступовим зміщенням акцентів з латини на національні мови. Переклад Біблії Мартіном Лютером німецькою мовою став не лише релігійним, а й освітнім актом. Відродження інтересу до рідних мов призвело до поступової появи освітніх закладів, де використовувались національні мови поряд із латиною [49].

У країнах Західної та Північної Європи (Швейцарія, Нідерланди, Скандинавія) виникали моделі, які підтримували функціональне співіснування кількох мов у навчальному процесі. Проте така освіта була переважно доступною для еліти, а не для широких верств населення [20].

- Реформація та гуманізм: Зростання значення національних мов, переклади Біблії (Лютер – німецькою), початки формування національних систем освіти.

- Білінгвізм як засіб національного самоствердження: Освітні моделі у Швейцарії, Нідерландах, Скандинавії демонстрували паралельне використання латини й національних мов.

- Освіта для еліт: Дворяни та буржуазія навчались іноземним мовам (французька, латина, німецька), але не існувало систематичного білінгвального навчання.

3. XIX ст. – період національних держав

XIX століття стало періодом централізації та стандартизації освіти, що відбувалося у процесі формування національних держав. У країнах, таких як Франція, Пруссія, Російська імперія, домінувала ідеологія єдиної державної мови, а системи освіти спрямовувалися на мовну уніфікацію населення [35].

Однак у багатомовних регіонах — таких як Бельгія, Швейцарія, Фінляндія — виникали перші спроби офіційної білінгвальної освіти. Наприклад, у Бельгії конфлікт між франкомовною та фламандською спільнотами призвів до розробки окремих освітніх програм для кожної мовної групи [49].

- Стандартизація освіти: Формування централізованих національних систем освіти в Європі (Франція, Пруссія, Російська імперія) з домінуванням однієї державної мови.

- Початки білінгвальної освіти у прикордонних регіонах:
 - Бельгія: конфлікт французької й фламандської мов — перші приклади політично мотивованої білінгвальної освіти.

- Фінляндія: шведсько-фінська білінгвальна освіта в умовах зміни імперської юрисдикції (Швеція → Росія).

- Мовна політика: Часто білінгвальна освіта не заохочувалась, а навпаки — меншини асимілювались через систему освіти.

4. Початок XX ст. — міжвоєнний період

Після Першої світової війни та розпаду багатьох імперій (Австро-Угорської, Османської, Російської) виникли нові національні держави, що охоплювали багатомовне населення. У цих умовах деякі уряди намагалися реалізувати політику мовної інтеграції через освіту, зберігаючи можливості для білінгвального навчання, особливо в прикордонних регіонах [35].

Водночас у європейських колоніях білінгвальна освіта набувала іншого змісту: домінуюча європейська мова (французька, англійська, іспанська) часто насаджувалася як основна мова навчання для корінного населення, формуючи тип «асиміляційного білінгвізму» [49].

- Розпад імперій (Австро-Угорська, Османська, Російська): поява нових національних держав з багатомовним населенням.

- Мовна інтеграція чи асиміляція?: Білінгвальна освіта розвивалась у межах мультикультурних регіонів (Південний Тіроль, Трансильванія, Прибалтика).

- Лігва Франка у колоніях: Французька, англійська та іспанська використовувались як мови навчання в колоніях — перші "інструментальні" білінгвальні підходи.

5. Повоєнна Європа (1945–1970-ті рр.)

Після Другої світової війни в Європі посилилися тенденції до захисту прав людини та мовних меншин. Установи, такі як Рада Європи та ЮНЕСКО, почали активно просувати ідеї збереження мовного різноманіття через освіту [32].

У регіонах з компактним проживанням мовних меншин почали створюватися білінгвальні школи (Каталонія, Швейцарія, Південний Тіроль). Зростання міграційних процесів у 1950–1970-х роках, особливо в Німеччині, Франції та Великій Британії, призвело до створення програм для підтримки мовної інтеграції дітей-іммігрантів [35; 20].

- Утвердження прав людини та меншин: Рада Європи та ЮНЕСКО підтримують мовне розмаїття.
- Поява білінгвальних шкіл у регіонах з компактним проживанням меншин:
 - Іспанія (Каталонія, Країна Басків): поєднання іспанської та регіональних мов.
 - Швейцарія: успішна модель білінгвального та полігlosного навчання.
 - Фінляндія, Бельгія: розвиток офіційно білінгвальної освіти.
- Міграція після Другої світової війни: Перша поява програм підтримки мов іммігрантів (Німеччина, Франція, Великобританія).

6. Кінець XX – початок XXI ст.: нові парадигми білінгвальної освіти

Однією з ключових освітніх інновацій цього періоду стала методика CLIL (Content and Language Integrated Learning), що передбачає інтегроване викладання предметного змісту іноземною мовою. Цей підхід, підтримуваний Європейською Комісією, став важливим інструментом реалізації політики багатомовності [24].

У 2002 році Європейська Рада ухвалила так звану Барселонську ціль — кожен громадянин Європи має володіти принаймні двома мовами, окрім рідної. Це сприяло поширенню білінгвальних та мультилінгвальних програм у рамках освітніх ініціатив, таких як Erasmus+, eTwinning, Comenius.

Водночас розвивалася мережа міжнародних шкіл, зокрема Європейських шкіл (European Schools), що пропонують багатомовну освіту дітям службовців ЄС [20].

- CLIL (Content and Language Integrated Learning) – модель інтегрованого навчання предметів і мов (поширена в ЄС з 1990-х років).
- Європейська мовна політика:

- Барселонська ціль (2002): кожен європеєць має володіти щонайменше двома мовами, окрім рідної.
- Білінгвальні та мультилінгвальні програми у рамках Erasmus+, Comenius тощо.
- Нові типи білінгвальних шкіл:
 - Європейські школи (European Schools) – спільні навчальні заклади для дітей службовців ЄС.
 - Інтернаціональні та ІВ-школи: білінгвальне та міжкультурне навчання.

7. Сучасні виклики та тенденції (2020–дотепер)

На початку 2020-х років розвиток білінгвальної освіти в Європі зіткнувся з низкою викликів: нові міграційні хвилі, цифровізація освіти, політичні суперечності щодо мовної політики (зокрема після Брекзиту), зростання націоналізму [49]. Попри це, білінгвальна освіта дедалі частіше розглядається не лише як інструмент інтеграції, а й як стратегія когнітивного розвитку, міжкультурного порозуміння та соціального згуртування [35].

Підвищений інтерес до досліджень когнітивних переваг білінгвізму, а також розвиток цифрових платформ (наприклад, Duolingo, Coursera, Khan Academy), сприяють подальшій популяризації білінгвального навчання як в умовах формальної освіти, так і поза нею [20].

- Інклюзивність та інтеграція мігрантів: Мовна підтримка у школах для дітей з родин біженців.
- Цифровізація освіти: онлайн-платформи для білінгвального навчання (Duolingo, Coursera, Khan Academy тощо).
- Політичні виклики:
 - Брекзит, націоналізм, мовна політика у Східній Європі — впливають на пріоритети мовного навчання.
 - Ускладнення мовної ситуації через нові хвилі міграції з Близького Сходу, Африки та України.
- Дослідження когнітивних переваг білінгвізму: стимулює розвиток шкільних програм білінгвального навчання.

2.2. Моделі білінгвальної освіти в різних країнах Європи.

У сучасних умовах глобалізації та зростаючої багатомовності суспільства БО набуває все більшого значення в європейському освітньому просторі. Країни Європи, зважаючи на свої історичні, соціокультурні та політичні особливості, розробили різноманітні моделі білінгвального навчання, які відповідають як потребам національних меншин і мігрантів, так і стратегічним цілям розвитку мовної компетентності громадян.

Аналіз моделей білінгвальної освіти у таких країнах, як Німеччина, Фінляндія, Іспанія, Франція та Бельгія, дозволяє виявити як спільні тенденції (наприклад, поширення CLIL, підтримка регіональних мов, розвиток міжкультурної освіти), так і унікальні національні підходи. Вивчення цих моделей є надзвичайно важливим для розуміння сучасних практик білінгвального навчання, формування ефективної мовної політики, а також для запозичення найкращого зарубіжного досвіду в українському контексті.

Німеччина

У Німеччині білінгвальна освіта поширена переважно у двох напрямках:

- моделі білінгвального навчання для дітей мігрантів (наприклад, турецько-німецькі класи);
- CLIL (Content and Language Integrated Learning) — інтегроване навчання предметів іноземною мовою, найчастіше англійською або французькою.

Особливістю німецької моделі є федеративна система освіти — кожна земля має автономію у впровадженні мовних програм. У деяких регіонах (Баварія, Берлін, Баден-Вюртемберг) існують програми, де частина предметів викладається іноземною мовою вже з початкової школи.

2. Фінляндія

Фінляндія має офіційно білінгвальну державну систему освіти, де використовуються фінська та шведська мови. Крім того, активно розвиваються англomовні програми та CLIL-моделі.

Фінську модель вирізняє висока якість підготовки вчителів, інноваційність та підтримка білінгвального навчання на державному рівні. У деяких муніципалітетах існують саамсько-фінські програми для збереження мов корінного населення.

3. Іспанія

Іспанія відома регіональним підходом до білінгвальної освіти — залежно від автономного співтовариства.

- У Каталонії, Країні Басків і Галичині активно функціонують моделі, що поєднують іспанську з каталанською, баскською або галицькою мовами.
- У центральних і південних регіонах (Мадрид, Андалусія) поширена іспансько-англійська CLIL-модель.

У Каталонії діє іммерсивна модель, коли більшість предметів викладаються каталонською, а іспанська функціонує як друга мова. Цей підхід спрямований на підтримку мовної рівності.

4. Франція

Традиційно Франція має уніфіковану мовну політику, орієнтовану на домінування французької мови, однак останні десятиліття характеризуються помірним відкриттям до білінгвальності.

На територіях з регіональними мовами (Бретань, Ельзас, Корсика) функціонують білінгвальні школи, де частина предметів викладається місцевими мовами. Окрему нішу займають двомовні секції іноземних мов (наприклад, англо-французькі, німецько-французькі) у ліцях, що готують учнів до міжнародного бакалаврату.

5. Бельгія

Бельгія — один із найяскравіших прикладів офіційно білінгвальної країни, де співіснують фламандська (нідерландська) та французька мовні спільноти. У Брюсселі, двомовному регіоні, активно функціонують білінгвальні школи.

Модель білінгвальної освіти залежить від мовного співтовариства. У фламандських школах англійська чи французька мова можуть бути мовами

викладання в CLIL-програмах. У франкомовних — зазвичай французько-нідерландські варіанти.

Таблиця 3. Порівняльна таблиця моделей білінгвальної освіти

Країна	Модель білінгвальної освіти	Домінуючі мови
Німеччина	CLIL, програми для мігрантів	Німецька, англійська, французька, турецька
Фінляндія	Офіційна білінгвальність, CLIL, мовна чутливість	Фінська, шведська, англійська
Іспанія	Іммісивне навчання, тримовна модель, CLIL	Іспанська, каталанська, баскська, англійська
Франція	Регіональні програми, секції міжнародного бакалаврату	Французька, регіональні мови, англійська
Бельгія	Офіційна білінгвальність, CLIL-програми	Нідерландська, французька, англійська

Аналіз моделей білінгвальної освіти у європейських країнах дозволяє зробити низку важливих узагальнень:

1. Різноманіття підходів. Європейський простір демонструє велику варіативність моделей білінгвального навчання — від інтегрованого викладання іноземною мовою (CLIL) до іммісивних програм з метою збереження регіональних мов (Іспанія, Франція, Бельгія). Це свідчить про гнучкість та адаптивність освітніх систем до мовних потреб суспільства.

2. Залежність моделей від соціокультурного й політичного контексту. Формування білінгвальної освіти в кожній країні тісно пов'язане з історією мовної політики, статусом регіональних або офіційних мов, а також із міграційними процесами. Наприклад, у Фінляндії білінгвальність підтримується на законодавчому рівні, тоді як у Німеччині вона здебільшого реалізується через проєкти в окремих землях.

3. Зростання популярності CLIL. Інтегроване викладання предметів іноземною мовою (переважно англійською) активно впроваджується у більшості

розвинених країн (Німеччина, Іспанія, Бельгія) як засіб підвищення мовної компетентності та конкурентоспроможності учнів.

4. Прагнення до збереження мовного різноманіття. У багатьох країнах (Іспанія, Франція, Бельгія) моделі білінгвальної освіти виступають не лише як інструмент для вивчення іноземної мови, а й як спосіб збереження та підтримки регіональних і міноритарних мов.

5. Значення педагогічної підготовки. Високий рівень підготовки вчителів (як-от у Фінляндії) є одним із ключових чинників ефективної реалізації білінгвального навчання.

Отже, білінгвальна освіта в Європі — це не лише інструмент лінгвістичного розвитку, а й засіб забезпечення соціальної інтеграції, культурного розмаїття та міжкультурного діалогу. Вивчення та критичний аналіз цих моделей є важливим етапом для впровадження ефективних форм білінгвального навчання в українському контексті.

2.3. Європейські освітні ініціативи та проєкти.

У сучасних умовах глобалізації освіта стає не лише інструментом національного розвитку, а й важливою складовою міжнародного співробітництва. Країни Європейського Союзу розглядають освіту як стратегічний чинник формування конкурентоспроможного, інноваційного та соціально згуртованого суспільства [33]. Саме тому значна увага приділяється розвитку єдиного європейського освітнього простору, що ґрунтується на принципах академічної мобільності, якості освіти, міжкультурного діалогу та багатомовності.

У цьому контексті особливого значення набувають освітні ініціативи та проєкти, які реалізуються на рівні Європейського Союзу. Програма Erasmus+, методика CLIL [33], платформи eTwinning та EPAL — це не просто інструменти модернізації освітнього процесу, а приклади інтеграції сучасних освітніх практик у ширший контекст європейських цінностей. Участь у таких ініціативах сприяє не лише покращенню якості освіти, а й формуванню європейської ідентичності, міжкультурної компетентності, розвитку інноваційного мислення [28; 44].

Розгляд ключових європейських освітніх програм та їх впливу на українську освітню систему дозволяє глибше зрозуміти тенденції трансформації освіти, а також визначити перспективні напрямки для її розвитку в умовах євроінтеграційних процесів.

Одним із пріоритетних напрямів політики Європейського Союзу є формування спільного європейського освітнього простору. Основою цього процесу є такі стратегічні документи, як програма «Освіта і навчання 2020» (пізніше — «Освіта і навчання 2030»), що визначає пріоритети цифровізації, інтернаціоналізації, інклюзивності та сталого розвитку освіти. Додатково, ключову роль у створенні єдиної системи вищої освіти в Європі відіграє Болонський процес, у межах якого впроваджуються кредитно-модульна система (ECTS), трирівнева структура підготовки фахівців (бакалавр – магістр – доктор філософії) та система забезпечення якості освіти.

Зусилля ЄС зосереджуються не лише на створенні уніфікованих підходів до освіти, а й на підтримці ініціатив, спрямованих на розвиток міжкультурного діалогу, мобільності та багатомовності.

Розглянемо програму Erasmus+, її можливості для мобільності та співпраці.

Erasmus+ — найбільша освітня програма Європейського Союзу, яка охоплює період з 2014 року, а з 2021 року розпочалася її нова фаза на 2021–2027 рр. Мета програми полягає у зміцненні європейської ідентичності через освіту, молодь, спорт та навчання протягом усього життя.

Основні напрями програми:

- Мобільність для осіб (студентів, викладачів, учнів, вчителів, молоді);
- Партнерства для співпраці (обміни досвідом, інноваційні проекти);
- Підтримка реформ систем освіти і навчання.

Приклади реалізації:

- *Ключова дія 1 (KA1):* академічна мобільність студентів, стажування, викладання;
- *Ключова дія 2 (KA2):* стратегічні партнерства, спільні цифрові платформи, інноваційні освітні практики;
- *Jean Monnet Activities:* сприяння європейським студіям у навчальних програмах.

Вплив Erasmus+:

- Сприяння інтернаціоналізації освітніх закладів;
- Розвиток компетентностей XXI століття: комунікація, критичне мислення, толерантність;
- Підвищення якості викладання та управління в освіті;
- Створення партнерських мереж між закладами освіти, бізнесом, громадянським суспільством.

Також існує CLIL як інноваційна методика багатомовної освіти.

CLIL (*Content and Language Integrated Learning*) — це методика інтегрованого вивчення предметного змісту і іноземної мови, яка активно впроваджується у закладах освіти країн Європейського Союзу [28].

Основні характеристики CLIL:

- Викладання предметів (історії, математики, природничих наук тощо) іноземною мовою;
- Спрямованість на одночасний розвиток мовної та предметної компетентності;
- Підтримка когнітивного розвитку учнів, міждисциплінарності та критичного мислення.

Методика CLIL відіграє значну роль у реалізації мовної політики ЄС, яка передбачає володіння щонайменше двома іноземними мовами. У багатьох європейських країнах CLIL інтегрується як на шкільному, так і на університетському рівнях. У рамках Erasmus+ реалізуються численні проєкти з розробки навчальних курсів, посібників, тренінгів для вчителів CLIL.

Інші європейські ініціативи існують в галузі освіти, які є не менш ефективними.

eTwinning

Це цифрова платформа для шкільного партнерства, яка дозволяє педагогам з різних країн Європи реалізовувати спільні проєкти, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології. Проєкти eTwinning сприяють мотивації учнів, формуванню міжкультурної компетентності, обміну педагогічними практиками.

EPALE (Electronic Platform for Adult Learning in Europe)

Платформа для фахівців у сфері освіти дорослих, що надає доступ до аналітичних матеріалів, прикладів політик, інструментів планування та оцінювання, бази партнерів.

Europass

Інструмент, що забезпечує прозорість та порівнюваність кваліфікацій у межах ЄС. Europass включає стандартизоване резюме, портфоліо навичок, сертифікати та інші документи, які сприяють мобільності студентів та працівників.

Безумовно відстежується величезний вплив європейських ініціатив на освітній простір України.

Україна як країна-партнер активно долучається до європейських освітніх процесів, зокрема через участь у програмі Erasmus+, співпрацю в межах Болонського процесу, адаптацію CLIL-методик у навчальних закладах.

Позитивні результати:

- Розширення академічної мобільності студентів і викладачів;
- Створення міжнародних навчальних програм;
- Впровадження інноваційних підходів до навчання (зокрема CLIL у школах з поглибленим вивченням мов);
- Підвищення престижу українських ЗВО у європейському просторі вищої освіти.

Основні виклики:

- Обмежена інституційна спроможність багатьох освітніх закладів;
- Недостатня підготовка педагогів до роботи в міжнародному середовищі;
- Необхідність визнання результатів міжнародних освітніх програм на національному рівні.

У контексті європейської інтеграції освіти Україна має перспективи розширення участі у програмах Erasmus+ нового покоління, впровадження спільних магістерських програм із подвійними дипломами, удосконалення методики CLIL на всіх рівнях освіти. Очікується також розширення мережі шкіл eTwinning, посилення цифрової трансформації освіти, інституційне укріплення центрів академічної мобільності в університетах.

2.4. Сучасні тенденції: інтеграція мовного навчання та предметів, мультикультурність, цифрові інструменти.

У сучасному глобалізованому світі вивчення англійської мови перестає бути вузькопрофесійним завданням і набуває статусу базової навички для повноцінної участі в академічному, професійному та міжкультурному спілкуванні. Як мова міжнародної комунікації, англійська не лише виконує функцію засобу спілкування, а й слугує інструментом пізнання світу, доступу до міждисциплінарних знань та інтеграції у глобальний освітній і культурний простір.

У зв'язку з цим сучасна англійська філологія не може розглядати мовну підготовку у відриві від ширших педагогічних та соціокультурних процесів. Однією з провідних тенденцій є інтеграція мовного і предметного навчання (CLIL – Content and Language Integrated Learning), що дозволяє формувати як комунікативну, так і предметну компетентність, забезпечуючи використання англійської мови в реальному академічному контексті. Такий підхід особливо важливий у підготовці майбутніх фахівців-філологів, які мають володіти гнучким інструментарієм міжпредметної комунікації.

Не менш важливим є мультикультурний компонент у вивченні англійської мови, який розвиває міжкультурну комунікативну компетентність – здатність ефективно і толерантно взаємодіяти з представниками різних культур. У межах філологічної підготовки це передбачає не лише засвоєння мовних структур, але й глибоке розуміння культурних кодів, норм, дискурсивних практик, що зумовлюють мовну поведінку носіїв мови. Мова і культура взаємопов'язані, а тому ефективне володіння англійською неможливе без урахування культурного контексту.

Третьою ключовою тенденцією є широке використання цифрових технологій у процесі навчання англійської мови. Цифровізація філологічної освіти відкриває нові можливості для автономного, інтенсивного та персоналізованого

навчання. Онлайн-платформи, електронні словники, інтерактивні вправи, штучний інтелект (зокрема ChatGPT), мобільні застосунки – все це стає невіддільною частиною освітнього середовища майбутнього філолога.

CLIL — це підхід до навчання, при якому вивчення мови поєднується з вивченням змістових предметів (наука, історія, географія тощо). Учні засвоюють іноземну мову не ізольовано, а в контексті конкретної галузі знань [28].

Основні характеристики:

- Навчання спрямоване не лише на мовну, але й на предметну компетентність.
- Розвиває критичне мислення та міждисциплінарні зв'язки.
- Застосовується в умовах білінгвальної освіти.

Провідними науковцями даного підходу висупають: Ду Койл, Філіп Худ, Девід Марш, які є основоположниками концепції CLIL. У своїй праці "*CLIL: Content and Language Integrated Learning*" (2010) вони обґрунтовують переваги інтеграції мови та змісту у навчальному процесі [28].

Мехісто, Марш і Фріголс підкреслюють важливість когнітивної складності та адаптації матеріалу для учнів різного рівня мовної підготовки [45].

Практичне значення вище згаданого підходу:

- У країнах Європи CLIL використовується з 1990-х років для підвищення рівня володіння іноземними мовами.
- У контексті України цей підхід актуальний для інтеграції англійської мови у STEM-дисципліни.

Мультикультурна освіта формує в учнів міжкультурну компетенцію – здатність взаємодіяти з представниками інших культур у повазі, без упереджень, із розумінням культурних особливостей.

У добу глобалізації та інтенсивної міжкультурної взаємодії вивчення іноземної мови набуває нового значення. Мова перестає бути лише інструментом комунікації — вона стає містком до глибшого розуміння інших культур, формою культурної репрезентації та засобом формування міжкультурної компетентності. У цьому контексті актуалізується концепція мультикультурності у мовному навчанні, що передбачає виховання поваги до культурного різноманіття, розвиток емпатії,

толерантності та здатності вести продуктивний діалог із представниками інших етнокультурних спільнот.

Особливе значення мультикультурний підхід має у сфері англійської філології, адже англійська мова виконує роль глобального лінгва франка, якою спілкуються носії різних культурних традицій. Це означає, що знання граматики та лексики недостатньо для ефективної комунікації: необхідно також розуміти культурні коди, стилістичні норми, соціокультурні контексти, в яких функціонує мова. Таким чином, міжкультурна комунікативна компетентність стає ключовим компонентом фахової підготовки майбутнього філолога.

Теоретичне підґрунтя цієї концепції розроблене провідними вченими, зокрема М. Бурам [23] який у своїй моделі міжкультурної комунікативної компетентності (1997) виділяє знання про інші культури, уміння інтерпретувати, ставити себе на місце іншого, а також критичне ставлення до власної культурної системи. Такі підходи перегукуються з ідеями К. Крамш [41], яка стверджує, що мова є «соціальною практикою» і невіддільна від культурного контексту, в якому вона функціонує.

Інтеграція мультикультурного підходу в мовне навчання сприяє не лише глибшому засвоєнню мови, а й формуванню громадян світу – людей, здатних до міжкультурного діалогу, відкритих до різноманіття та свідомих ролі культури у побудові комунікативних стратегій. Особливої ваги ця тенденція набуває у сучасній Україні, яка активно інтегрується у європейський і світовий простір, де англійська мова виступає як засіб не тільки академічної, а й культурної мобільності.

Отже, узагальнемо основні концепти мультикультурності, окресливши її основні характеристики у мовному навчанні:

- Сприяє вихованню толерантності, глобального мислення.
- Вивчення мови відбувається у контексті культури (мовний + культурний компонент).
- Акцент на автентичні матеріали, міжкультурний обмін, тематичні дискусії.

Практичне значення:

- Підготовка учнів до глобалізованого світу.
- Використання мультикультурного підходу у підручниках, спільних міжнародних проєктах, eTwinning, Erasmus+.

Цифрові інструменти у мовному навчанні відіграють ключову роль у сучасній освіті, відкриваючи нові можливості для викладачів і учнів. Вони допомагають зробити процес вивчення мови більш інтерактивним, персоналізованим і ефективним. Нижче подано детальний огляд різних видів цифрових інструментів, їх переваг, прикладів та ролі у розвитку мовних навичок.

Існують такі типи цифрових інструментів для мовного навчання

Онлайн-платформи для вивчення мов

Це спеціалізовані веб-сервіси, які пропонують структуровані курси, вправи та завдання для вивчення граматики, лексики, вимови тощо.

Приклади:

- Duolingo – гейміфікований підхід до вивчення іноземних мов.
- Busuu, Babbel – інтерактивні курси з можливістю спілкування з носіями мови.
- LingQ – платформа для читання і слухання з інтегрованим словником.

Мобільні додатки

Ці інструменти дозволяють вивчати мову "на ходу", використовуючи смартфон або планшет.

Переваги:

- Зручність і доступність.
- Повідомлення-нагадування сприяють регулярному навчанню.
- Можливість практикувати вимову за допомогою мікрофона.

Відео- та аудіоінструменти

Використання мультимедійних матеріалів покращує сприйняття мови на слух і збагачує словниковий запас.

Приклади:

- YouTube-канали для вивчення мов (наприклад, BBC Learning English, Easy Languages).

- Подкасти – мовні подкасти з різними рівнями складності.
- TED Talks – автентичні виступи з субтитрами.

Віртуальні платформи для спілкування

Інструменти для реального спілкування з носіями мови чи іншими учнями.

Приклади:

- Zoom, Skype, Google Meet – для онлайн-уроків або мовного обміну.
- Tandem, HelloTalk – мобільні додатки для обміну мовами (language exchange).

Інтерактивні вправи та ігри

Ігрові елементи допомагають зберігати мотивацію, знижують стрес і роблять навчання цікавішим.

Інструменти:

- Kahoot!, Quizlet, Wordwall – створення інтерактивних вікторин, флеш-карток, вправ.
- LearningApps.org – набір шаблонів для створення інтерактивних вправ.

Штучний інтелект та чат-боти

Нові технології дозволяють навчатися за допомогою персоналізованих інструментів.

Приклади:

- ChatGPT – генерація діалогів, пояснення граматики, написання текстів.
- Grammarly – автоматична перевірка граматики і стилю тексту.
- Speechling, ELSA Speak – тренування вимови за допомогою ІІ.

Основними перевагами цифрових інструментів у мовному навчанні є:

- Індивідуалізація навчання – підбір завдань відповідно до рівня і темпу учня.
- Мотивація – гейміфікація, візуалізація прогресу.
- Доступ до автентичних матеріалів – носії мови, культурний контекст.

- Гнучкість – можливість навчатися у зручний час і в будь-якому місці.
- Миттєвий зворотний зв'язок – перевірка знань у режимі реального часу.

Основними викликами та обмеженнями виступають:

- Перевантаження інформацією – занадто багато ресурсів може заплутати.
- Потреба у цифровій грамотності – не всі користувачі впевнено користуються технологіями.
- Обмеження безкоштовного доступу – деякі ресурси є платними.
- Відсутність "живої" комунікації – деякі учні втрачають мотивацію без особистого контакту.

Відповідну роль виконує викладач у цифровому середовищі. Він є:

- Куратор та фасилітатор – допомагає обирати ефективні інструменти.
- Наставник – забезпечує зворотний зв'язок, мотивує, адаптує матеріал.
- Інтегратор технологій – створює сучасне, динамічне навчальне середовище.

Провідні науковці, які займалися даною проблемою є:

С. Бекс, який розробив концепцію "нормалізації" ІКТ у навчанні мови (ICT normalization). Він вважав, що цифрові технології мають стати природною частиною освітнього середовища [21].

М. Варшауер – один із перших дослідників CALL (Computer-Assisted Language Learning), вивчав вплив цифрових інструментів на автономність учня [53].

Г. Дудней та Н. Хоклі є авторами посібників із цифрового навчання мов ("*Digital Literacies*", "*How to Teach English with Technology*") [31].

Практичне значення:

- Підвищення мотивації, залучення до навчання.
- Дистанційне та змішане навчання (особливо після COVID-19).

- Формування навичок XXI століття: критичне мислення, співпраця, креативність.

Інтеграція мовного навчання з предметними дисциплінами (CLIL), впровадження мультикультурного підходу та використання цифрових технологій — це три ключові тенденції, які змінюють парадигму мовної освіти. Вони сприяють:

- розвитку інтегрованої мовної та предметної компетентності;
- формуванню глобального мислення та поваги до культурного різноманіття;
- використанню технологій як засобу індивідуалізації та модернізації навчального процесу.

Цифрові інструменти в мовному навчанні — це потужний ресурс, який здатен трансформувати традиційне навчання у динамічний, захопливий та персоналізований процес. Вони не замінюють викладача, але значно розширюють його можливості. Ключ до ефективного використання — збалансоване поєднання технологій з педагогічною майстерністю.

Розділ 3. Порівняльний аналіз підходів до білінгвальної освіти та можливості впровадження європейського досвіду в Україні

3.1. Порівняльний аналіз національних освітніх стратегій щодо білінгвізму.

Порівняльний аналіз національних освітніх стратегій щодо білінгвізму є ключовим для розуміння того, як різні країни адаптують мовну політику до соціокультурного контексту, освітніх потреб та глобальних викликів. Нижче подано огляд підходів до білінгвальної освіти в Канаді, Японії, Тайвані, Іспанії (Андалусія), Шотландії, Сінгапурі та Нідерландах.

Канада

Канада є прикладом країни з офіційним білінгвізмом, де англійська та французька мови мають рівний статус. Іммерсійні програми, започатковані в 1960-х роках, стали основою для розвитку білінгвальної освіти, сприяючи одночасному навчанню мов та предметів. Дослідники Наталія Мукан, Юлія та Оксана Шийка зазначають, що канадська модель інтегрує педагогічні, психологічні та соціокультурні підходи, забезпечуючи ефективне засвоєння мов на всіх рівнях освіти [47].

Японія: диференційована мовна політика

У Японії Міністерство освіти (MEXT) впровадило дві мовні політики: «Action Plan to Cultivate Japanese with English Abilities» та «JSL Curriculum in School Education». Ці політики орієнтовані на різні групи учнів: перша — на японських студентів, друга — на учнів з іноземним походженням. Такий підхід створює нерівний доступ до білінгвізму та підкреслює дуалізм у мовній освіті, що відображає соціальні та культурні межі в японському суспільстві

Тайвань: стратегія «Білінгвальна освіта 2030»

Тайвань реалізує амбітну стратегію «Білінгвальна освіта 2030», спрямовану на підвищення англомовної компетентності студентів та міжнародної конкурентоспроможності університетів [26]. Стратегія включає чотири напрями: фокусований розвиток, загальне підвищення, залучення білінгвальних талантів та співпрацю між установами. Проте дослідники застерігають, що така політика може посилити горизонтальні нерівності, оскільки ресурси зосереджуються в обраних закладах.

Іспанія (Андалусія) та Шотландія: порівняння регіональних стратегій

Андалусія впроваджує білінгвальну освіту з 2005 року, зосереджуючись на іспансько-англійських програмах. Шотландія, навпаки, активно просуває включення мов у навчальні програми, зокрема через CLIL (Content and Language Integrated Learning). Дослідження показують, що обидва регіони прагнуть сприяти плюрилінгвізму, хоча підходи до викладання та мовної політики відрізняються.

Сінгапур: обов'язковий білінгвізм

У Сінгапурі діє політика обов'язкового білінгвізму: англійська мова є основною мовою навчання, а «рідна мова» (китайська, малайська або тамільська) вивчається як друга мова. Цей підхід спрямований на збереження етнічної ідентичності та забезпечення глобальної конкурентоспроможності через англійську мову.

Нідерланди: розширення білінгвальних програм

З кінця 1980-х років у Нідерландах активно розвиваються білінгвальні програми, зокрема Tweetalig Onderwijs (ТТО), які передбачають викладання предметів англійською мовою. Наразі близько 20% середніх шкіл пропонують такі програми, що свідчить про зростаючу роль англійської мови в освітній системі країни.

Порівняльний аналіз національних освітніх стратегій щодо білінгвізму демонструє різноманітність підходів, зумовлених історичними, культурними та соціально-економічними факторами. Канада та Сінгапур впроваджують офіційний білінгвізм на національному рівні, тоді як Японія та Тайвань застосовують диференційовані або цільові стратегії. Регіональні підходи в Іспанії та Шотландії

відображають прагнення до плюрилінгвізму, а досвід Нідерландів свідчить про успішну інтеграцію білінгвальних програм у шкільну освіту.

Ці стратегії підкреслюють важливість адаптації мовної політики до конкретного контексту та потреб суспільства. Як зазначає дослідниця Гіта Штайнер-Хамсі, успішне впровадження освітніх реформ залежить від їхнього узгодження з місцевими умовами та активної участі зацікавлених сторін [51].

Білінгвальна освіта (двомовна освіта) набула особливого значення у сучасній Європі, де багатомовність визнається важливою складовою культурного багатства, європейської ідентичності та конкурентоспроможності. У багатьох країнах ЄС реалізуються державні та регіональні програми білінгвального навчання, які підтримують як вивчення іноземних мов, так і збереження мов меншин. Водночас ця сфера стикається з низкою викликів, пов'язаних з педагогічними, соціальними та політичними аспектами.

Успішні практики білінгвальної освіти в Європі

CLIL (Content and Language Integrated Learning)

Однією з найуспішніших моделей білінгвальної освіти в Європі є підхід CLIL – інтегроване навчання предмета та мови. Цей підхід активно використовується у Фінляндії, Естонії, Іспанії, Нідерландах, Німеччині.

Ключові характеристики:

- Навчання відбувається не лише мовою, але й через мову.
- Використання іноземної мови як засобу викладання непрофільного предмета (наприклад, географії англійською).
- Сприяє одночасному розвитку мовних та предметних компетентностей.

Приклад:

- У Фінляндії в багатьох школах CLIL-підхід застосовується для викладання природничих наук англійською.
- В іспанській провінції Країна Басків CLIL допомагає зберігати баскську мову як мову навчання нарівні з іспанською.

Двомовні школи в Бельгії та Швейцарії

У Бельгії білінгвальна освіта підтримує баланс між фламандською (нідерландською), французькою та німецькою мовами. У Швейцарії чотири офіційні мови, і багато кантонів підтримують двомовне навчання (наприклад, німецько-французьке чи італійсько-ретороманське).

Переваги:

- Формування мультикультурної свідомості.
- Природна потреба в білінгвізмі через політичний устрій країн.
- Високий рівень підтримки від батьків та суспільства.

Збереження мов нацменшин

У країнах Балтії (Латвія, Литва, Естонія) активно впроваджуються моделі білінгвального навчання для нацменшин (переважно російськомовного населення), що дозволяє інтегрувати представників меншин у загальнонаціональний освітній простір.

Також у Румунії та Словаччині діють угорсько-румунські школи, де навчання ведеться двома мовами.

Основні виклики білінгвальної освіти в Європі

Політичні та ідеологічні суперечності

- Приклад з Іспанії: Напруження між центральною владою та автономіями щодо статусу мов (каталанська, баскська, галісійська). Існує критика надмірного акценту на регіональних мовах на шкоду іспанській.

- Латвія: Упровадження білінгвальної освіти для російськомовних шкіл викликало політичну полеміку.

Педагогічна підготовка та нестача кадрів

- Недостатній рівень підготовки вчителів до CLIL-методики.
- Брак кваліфікованих білінгвальних педагогів, особливо в регіонах із малими мовами.

- Потреба у спеціалізованих підручниках і навчально-методичних матеріалах.

Нерівність у доступі до білінгвальної освіти

- У сільських або соціально незахищених районах часто немає можливості організувати двомовне навчання.

- Двомовна освіта іноді стає привілеєм елітних шкіл.

Психолінгвістичні труднощі

- Учні з недостатнім рівнем володіння другою мовою можуть зазнавати труднощів у засвоєнні навчального матеріалу.

- Ризик «напівмовності» при відсутності належної підтримки однієї з мов.

Основними рекомендаціями щодо розвитку білінгвальної освіти є:

- Підвищення рівня підготовки вчителів (через магістерські програми, сертифікації CLIL).

- Інституційна підтримка з боку держав та ЄС (наприклад, програми Erasmus+).

- Розробка навчальних програм, адаптованих до різних соціолінгвістичних контекстів.

- Підтримка мовного розмаїття через розвиток мов меншин та малих мов.

Білінгвальна освіта в Європі є не лише інструментом вивчення мов, а й потужним засобом соціокультурної інтеграції та міжкультурного діалогу. Вона сприяє розвитку мультикомпетентних громадян, однак для її ефективного впровадження необхідно вирішити низку політичних, педагогічних і соціальних проблем.

3.2. Стан білінгвальної освіти в Україні: можливості, бар'єри, перспективи

Білінгвальна освіта в Україні формується на перетині політичних, соціокультурних та педагогічних чинників. З одного боку, вона є засобом збереження мовного розмаїття та інтеграції в європейський освітній простір, з іншого – викликом у контексті мовної політики, що значно активізувалась після 2014 року.

Основними можливостями для розвитку білінгвальної освіти є:

Конституційна та правова база

Право на використання рідної мови в освіті гарантовано ст. 53 Конституції України, а також Законом України «Про освіту» (2017), який встановлює принципи багатомовності, міжкультурного діалогу та європейської інтеграції.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про освіту», мовою освітнього процесу в закладах освіти є державна мова, але для представників національних меншин передбачена можливість навчання рідною мовою у визначених обсягах (Закон України «Про повну загальну середню освіту», 2020).

М. Стріха наголошує, що така модель є компромісом між потребами держави у зміцненні української мови як об'єднавчої та правами меншин на збереження і розвиток своїх мов [18].

Вплив європейської інтеграції

Україна орієнтується на європейську модель білінгвальної освіти, зокрема на підхід CLIL (Content and Language Integrated Learning), який починає запроваджуватись у низці пілотних шкіл та гімназій. У рамках програми Erasmus+

українські освітяни беруть участь у міжнародних проєктах із впровадження білінгвального навчання.

Н. Тарасова підкреслює, що участь українських педагогів у транснаціональних освітніх ініціативах дає змогу переймати передовий досвід країн ЄС у контексті білінгвальної методики [19].

Досвід регіонів

У Закарпатті, Буковині, Одещині реалізуються освітні програми із використанням мов національних меншин (румунської, угорської, болгарської тощо). Білінгвальні школи, особливо у прикордонних зонах, діють у контексті міжкультурного діалогу.

О. Микитюк зазначає, що успіх білінгвальних шкіл у регіонах залежить від наявності кваліфікованих педагогічних кадрів і підтримки з боку громад [13].

Основними бар'єрами та проблемами є наступні:

Політизація мовного питання

Прийняття нової мовної політики, зокрема Закону України "Про забезпечення функціонування української мови як державної" (2019), викликало протестні реакції з боку окремих країн-сусідів та представників меншин. Це спричинило напруження в суспільстві та ускладнило реалізацію стабільної моделі білінгвального навчання.

І. Железняк вказує, що проблема полягає не в самій ідеї двомовності, а в нестачі комунікації між державою та етнічними громадами, що спричиняє недовіру до освітніх реформ [7; 8].

Недостатня кількість фахових кадрів

Проблемою залишається підготовка вчителів, здатних викладати предмети іноземною мовою або мовами меншин. У більшості педагогічних ЗВО відсутні повноцінні програми підготовки вчителів білінгвальної освіти.

Н. Бориско зауважує, що більшість викладачів не мають компетентностей, необхідних для реалізації CLIL, а потреба в інтеграції предметно-мовного підходу ігнорується на рівні методичних розробок [3].

Нерівність доступу

БО переважно доступна у великих містах або специфічних регіонах, у той час як у більшості українських шкіл застосовується монолінгвальний підхід. Це поглиблює освітню нерівність між учнями з різних соціально-географічних середовищ.

С. Глухов стверджує, що без державної підтримки на рівні фінансування, програм і методичних матеріалів білінгвальні школи залишатимуться маргінальним явищем [5].

Перспективи розвитку білінгвальної освіти в Україні

Поступовий перехід до моделі "державна + іноземна"

У перспективі Україна може поступово перейти до моделі, в якій вивчення щонайменше однієї іноземної мови з раннього віку стане нормою, а окремі предмети викладатимуться іноземною мовою (англійською, німецькою тощо), як це передбачає модель CLIL.

Розвиток цифрових інструментів для білінгвального навчання

З огляду на поширення дистанційного та змішаного навчання, можливо інтегрувати мультимовні платформи, зокрема Duolingo for Schools, LingQ, BBC Learning English та інші.

І. Кобиляцька підкреслює ефективність онлайн-ресурсів у підтримці білінгвального середовища, особливо в умовах війни та міграції учнів [11].

Підготовка вчителів за міжнародними стандартами

Потреба у розвитку педагогічної освіти згідно з CEFR (Common European Framework of Reference for Languages) має бути пріоритетом. Це дасть змогу вирівняти якість мовної підготовки та розширити методичну базу для викладання в білінгвальному середовищі.

БО в Україні є потенційно потужним інструментом інтеграції в європейський освітній простір, збереження культурного розмаїття та формування конкурентоспроможної молоді. Однак реалізація цієї моделі вимагає:

- цілісної державної політики;
- підтримки регіональних ініціатив;
- розвитку кадрового потенціалу;

- дотримання балансу між державною мовою та правами меншин.

Якщо ці завдання будуть розв'язані, Україна зможе не лише забезпечити успішне функціонування білінгвальної освіти, а й експортувати власні моделі в інші пострадянські країни.

3.3. Рекомендації щодо адаптації європейського досвіду до українського контексту.

Європейський досвід білінгвальної освіти є цінним орієнтиром для України, яка перебуває на етапі реформування мовної та освітньої політики у контексті євроінтеграції. Проте пряма імплементація європейських моделей без урахування соціокультурних, політичних і мовних особливостей України може бути неефективною. Тому необхідне адаптивне застосування ключових європейських принципів із урахуванням української реальності.

Як зазначає Н. Бориско, ефективна імплементація європейських підходів у галузі білінгвальної освіти потребує не лише методичної, а й культурно-соціальної адаптації до потреб українського суспільства [3].

Рекомендації з урахуванням європейського досвіду

Поступове впровадження CLIL-моделі в загальноосвітніх закладах

Європейський підхід CLIL (Content and Language Integrated Learning) довів свою ефективність у таких країнах, як Фінляндія, Естонія, Іспанія, Австрія. Успішність цієї моделі пов'язана з поетапним впровадженням, масштабною підготовкою педагогів та підтримкою держави.

Рекомендація для України: Запроваджувати CLIL у вигляді пілотних проєктів у містах з високим рівнем іншомовної компетентності (наприклад, Київ, Львів, Харків), а згодом — масштабувати за результатами моніторингу.

І. Гайдаєнко вважає, що «впровадження CLIL має ґрунтуватися на адаптованих моделях, враховуючи мовні рівні учнів та підготовку вчителя» [4].

Уніфікація мовних стандартів на основі CEFR

У багатьох країнах ЄС навчальні програми з мовної підготовки базуються на Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти (CEFR), які регламентують рівні володіння мовами.

Рекомендація для України: Усі програми вивчення іноземних мов, а також підготовки вчителів мають відповідати критеріям CEFR. Доцільним є запровадження обов'язкових рівнів (A2–B2) на різних етапах середньої та вищої освіти.

О. Бігун вказує, що «узгодження стандартів із CEFR дозволяє зробити білінгвальну освіту прозорою, вимірюваною та сумісною з європейським освітнім простором» [1].

Підготовка кадрів нової генерації

Європейські країни активно інвестують у спеціалізовану підготовку вчителів для білінгвальної освіти, зокрема через спеціальні програми Erasmus+, Teacher Academy тощо.

Рекомендація для України:

- Розробити освітні програми у ЗВО для підготовки викладачів за моделлю CLIL.
- Впровадити післядипломну перепідготовку педагогів, зокрема на базі Британської Ради, Goethe-Institut, Institut Français тощо.
- Підвищити роль сертифікації мовного рівня викладачів.

М. Іваненко наголошує: "Без системної підготовки педагогів білінгвальна модель залишиться формальністю. Ключове — створити умови для розвитку їх мовних і методичних компетентностей".

Розробка гнучких моделей для мов меншин

ЄС підтримує ідею збереження мовного розмаїття через розробку спеціалізованих двомовних програм для мов меншин (наприклад, баскська у Іспанії, ретороманська у Швейцарії, саамська у Фінляндії).

Рекомендація для України: Розробити індивідуальні моделі білінгвального навчання для шкіл з румунською, угорською, болгарською мовами у співпраці з громадами та з урахуванням потреб державної мовної політики.

І. Железняк підкреслює: «Білінгвальні моделі мають бути гнучкими, а не уніфікованими — це запорука міжетнічної згоди в освіті» [7].

Залучення технологій та онлайн-платформ

Європейський досвід показує ефективність платформ змішаного навчання — Moodle, LinguaLeo, British Council LearnEnglish, які широко використовуються у шкільній і позашкільній освіті.

Рекомендація для України:

- Інтегрувати мультимовні цифрові ресурси у шкільне навчання.
- Створити національну платформу для білінгвального навчання, зокрема із україномовним інтерфейсом для викладання предметів англійською, німецькою, французькою.

К. Павленко відзначає: «У часи війни та міграції саме цифрові інструменти стали головним засобом збереження білінгвального освітнього середовища» [14].

Поступове нормативне оновлення законодавчої бази

Потрібна адаптація положень освітнього законодавства України до практик ЄС, зокрема:

- конкретизація термінів "білінгвальна освіта", "CLIL", "інтегроване навчання мов і предметів";
- розробка державних стандартів для білінгвального навчання;
- стимулювання участі освітніх закладів у програмах Erasmus+.

Ю. Завгородня зазначає: «Актуалізація нормативної бази — основа для практичного застосування європейських підходів у білінгвальній освіті» [9].

Узагальнення та перспективи:

Адаптація європейського досвіду білінгвальної освіти в Україні повинна бути поступовою, багаторівневою та узгодженою з національними умовами. Це включає:

- методичну адаптацію (CLIL, CEFR);
- кадрову модернізацію (зміна системи підготовки вчителів);
- цифрову трансформацію (онлайн-платформи);
- мовно-культурну чутливість (індивідуальні підходи до меншин);

- нормативне узгодження з європейськими рамками.

Як узагальнює Є. Поліщук, «Успіх білінгвальної освіти в Україні залежатиме не лише від технічного запозичення європейських моделей, а від глибини їх осмислення й трансформації відповідно до українського контексту» [15].

Висновки

Білінгвізм — складне соціолінгвістичне й когнітивне явище, що охоплює володіння двома мовами на різному рівні, тоді як білінгвальна освіта — це організований педагогічний процес, спрямований на розвиток мовної компетентності у двох мовах. У науковій літературі немає єдиного визначення білінгвізму, проте загальновизнаною є його багаторівнева природа — когнітивна, соціальна, лінгвістична та культурна.

Білінгвізм класифікується за низкою ознак: ступенем володіння мовами (балансований / домінантний), способом набуття (нативний / послідовний), функцією (інструментальний / інтегративний), контекстом вживання (індивідуальний / соціальний). Таке розмаїття типів дозволяє диференціювати моделі білінгвальної освіти відповідно до цілей, віку учнів та мовного середовища.

Психолінгвістичні дослідження показують, що білінгвізм впливає на розвиток метамовної свідомості, когнітивної гнучкості, пам'яті та здатності до переключення між мовами. Педагогічний аспект зосереджує увагу на методиках викладання, адаптації навчальних матеріалів, підтримці лінгвістичної рівноваги та уникненні перевантаження учнів.

У сучасній педагогіці білінгвізм досліджується крізь призму когнітивізму, соціокультурного підходу та інтегрованого навчання (CLIL). Ці теорії формують основу для створення ефективних освітніх стратегій, спрямованих на розвиток міжкультурної компетентності та академічної успішності учнів.

Білінгвальна освіта в Європі розвивалась нерівномірно: від елітарної (латинської) освіти у Середньовіччі до політики захисту мов меншин у XX–XXI століттях. Після Другої світової війни пріоритетним стало збереження мовного розмаїття та розвиток інтеркультурного діалогу, що сприяло формуванню концепції багатомовної освіти в межах ЄС.

Європейські країни пропонують різноманітні моделі білінгвальної освіти: CLIL (Іспанія, Австрія, Фінляндія), двомовні програми для меншин (Угорщина, Румунія), занурення у мову (Франція, Бельгія). Кожна модель базується на особливостях мовної політики, демографії, освітніх традицій і ступеня державної підтримки.

ЄС активно просуває білінгвальну та багатомовну освіту через програми Erasmus+, eTwinning, Language Friendly School, а також нормативні документи (European Framework for CLIL, CEFR). Ці ініціативи сприяють розширенню мовної компетентності учнів та інтеграції мовного навчання у зміст освіти.

Актуальними є такі тренди: поєднання мовного й предметного навчання (CLIL), інтеграція інтеркультурної компетентності, використання цифрових платформ (Edmodo, Moodle, British Council resources), а також адаптація програм до потреб мобільних учнів і мультинаціональних спільнот.

Європейські країни демонструють гнучкість і різноманіття підходів до білінгвальної освіти. До найуспішніших практик відносяться моделі CLIL, раннє мовне занурення та підтримка мов меншин. Водночас спільними викликами залишаються нестача кваліфікованих вчителів, політичні суперечності щодо мовного статусу, а також необхідність підвищення мотивації учнів.

Україна має значний потенціал у впровадженні білінгвальної освіти — це кадрові ресурси, європейська орієнтація, досвід шкіл із викладанням іноземною мовою. Однак існують бар'єри: фрагментарність нормативної бази, відсутність системної підготовки педагогів CLIL-напряму, конфлікт між державною мовною політикою та регіональними мовними практиками. Перспективи пов'язані з модернізацією освітніх програм, цифровізацією та інституційною підтримкою.

Оптимальна адаптація європейського досвіду має спиратися на:

- поступове впровадження CLIL;

- підготовку та сертифікацію педагогів за європейськими стандартами;
- цифрову трансформацію білінгвального навчання;
- створення моделей для мов меншин;
- оновлення нормативної бази у відповідності до CEFR та європейських мовних рамок.

Отож, узагальнемо вище окреслений матеріал та представимо його у стислому викладі кожного розділу:

У першому розділі було окреслено фундаментальні засади білінгвальної освіти як міждисциплінарного феномена, що поєднує педагогіку, психолінгвістику, соціолінгвістику та культурологію. Визначено, що білінгвізм — це не лише володіння двома мовами, але й здатність ефективно функціонувати у двох мовно-культурних контекстах. Білінгвальна освіта, своєю чергою, спрямована на цілеспрямований розвиток мовної, когнітивної та соціокультурної компетентностей у двох мовах.

Класифікація білінгвізму (за ступенем володіння, способом набуття, контекстом) дала змогу зрозуміти, що різні освітні підходи повинні відповідати індивідуальним та соціальним умовам учня. Психолінгвістичні дослідження доводять, що білінгвізм позитивно впливає на когнітивний розвиток дітей, зокрема на розвиток пам'яті, уваги, гнучкості мислення.

Педагогічні аспекти пов'язані із застосуванням інтегрованого навчання, методів CLIL, створенням мотиваційного середовища, що стимулює використання обох мов у природному навчальному процесі. Теоретичні підходи (соціокультурний, когнітивний, конструктивістський) дають підґрунтя для формування практичних моделей білінгвального навчання, орієнтованих на досягнення як комунікативної, так і академічної компетентності.

У другому розділі проаналізовано еволюцію білінгвальної освіти в Європі, починаючи з класичної багатомовності (латина, грецька) до сучасної політики Європейського Союзу, орієнтованої на «багатомовну та інтеркультурну Європу». Історичні процеси (децентралізація освіти, політика меншин, мобільність населення) вплинули на появу різноманітних моделей білінгвального навчання: від

занурення у другу мову до часткового викладання предметів іноземною мовою (CLIL).

Європейські освітні моделі (наприклад, у Фінляндії, Іспанії, Франції) демонструють, що успіх білінгвальної освіти залежить від:

- методичної підготовки вчителів;
- стабільної нормативної підтримки;
- інституційної відкритості до інновацій;
- ефективної оцінки результатів (через стандарти CEFR).

Окрему увагу приділено освітнім ініціативам ЄС: Erasmus+, eTwinning, European Framework for CLIL Teacher Education, які сприяють гармонізації освітніх систем країн-членів ЄС. У цьому контексті особливе значення мають цифрові інструменти, що дозволяють масштабувати доступ до білінгвального контенту й реалізувати змішане або дистанційне навчання.

Сучасні тенденції включають:

- інтердисциплінарний підхід (мовно-предметна інтеграція);
- інтеркультурну чутливість у змісті освіти;
- цифровізацію освітнього процесу;
- підтримку мобільних учнів та учнів з міграційним досвідом.

У третьому розділі здійснено порівняльний аналіз моделей білінгвальної освіти в Європі та обґрунтовано можливості їх адаптації до українських реалій. Досвід таких країн, як Нідерланди, Іспанія, Австрія, демонструє ефективність моделей CLIL та інституційної підтримки мов меншин, особливо за умов політичної згоди та мультикультурної відкритості.

Україна, попри ряд труднощів (недостатня нормативна база, відсутність системної підготовки педагогів, мовна політизація), має потенціал до розгортання повноцінної білінгвальної освіти на основі європейських принципів. У країні вже функціонують школи з поглибленим вивченням мов, експериментальні програми інтегрованого навчання, ініціативи в межах Erasmus+.

Ключовими рекомендаціями для адаптації європейського досвіду в Україні є:

- запровадження пілотних програм CLIL у різних регіонах;

- розвиток національної сертифікації педагогів за моделлю CEFR;
- цифровізація навчального процесу із залученням платформ типу Moodle, Google Classroom;
- створення мовно-чутливого середовища для шкіл національних меншин;
- оновлення законодавства з урахуванням Рекомендацій Ради Європи щодо мовної освіти та прав меншин.

Усе це має здійснюватися на основі діалогу між освітніми установами, державою, науковою спільнотою та громадянським суспільством, аби досягти балансу між державною мовною політикою та правами на мовну ідентичність.

Білінгвальна освіта в сучасних умовах розглядається як стратегічно важливий напрям інтеграції України в європейський освітній простір. Її розвиток потребує поєднання науково обґрунтованих методик, міжнародного досвіду та чутливого врахування національного контексту. Від успішної реалізації таких підходів залежить не лише мовна компетентність нових поколінь, але й їхня конкурентоспроможність, культурна толерантність та здатність до життя в глобалізованому світі.

Список використаної літератури

7. Бігун О.І. (2021). Роль CEFR у реформуванні мовної освіти в Україні. Вісник педагогічної науки.
8. Борисенко, Н. В. (2021). Психолінгвістичні аспекти розвитку білінгвальної особистості у шкільному віці. Мовознавство, (3), 87–92.
9. Бориско Н.Ф. (2020). Методологія білінгвальної освіти: європейський досвід та українські перспективи. Освіта і суспільство.
10. Гайдаєнко І.В. (2019). Модель CLIL як інструмент євроінтеграції української освіти. Педагогічний дискурс.
11. Глухов С. (2020). Білінгвальна освіта в Україні: стан і напрями розвитку. Науковий вісник УжНУ.
12. Іваненко М.С. (2022). Компетентнісний підхід до підготовки вчителів білінгвальної освіти. Педагогічна теорія і практика.
13. Железняк І.М. (2020). Білінгвальне навчання в контексті мовної політики. Наукові записки з педагогіки.
14. Железняк І. (2019). Етномовна політика в Україні: освітній аспект. Мовознавство.
15. Завгородня Ю.В. (2021). Нормативні основи білінгвальної освіти в Україні. Право та освіта.

16. Коваленко, Т. Ю. (2020). Особливості впровадження білінгвальної освіти в Україні: виклики та перспективи. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологія, (4), 101–105.
17. Кобиляцька І. (2022). Цифрові технології у підтримці білінгвального навчання. Інформаційні технології і засоби навчання.
18. Краснянська, В. В. (2018). Методичні підходи до організації білінгвального навчання в сучасній школі. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, (5), 123–128.
19. Микитюк О. (2018). Двомовні школи України: соціолінгвістичний аналіз. Наука і освіта.
20. Павленко К.О. (2023). Освітні платформи як ресурс підтримки білінгвізму. Цифрова освіта і суспільство.
21. Поліщук Є.О. (2022). Європейський досвід білінгвальної освіти та шляхи його адаптації. Освіта в Україні та Європі.
22. Семеног, О. М. (2019). Формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх учителів у двомовному середовищі. Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки, (1), 45–50.
23. Соколова, І. В. (2022). Інтегроване навчання предмета і мови (CLIL) у вищій освіті України: перспективи впровадження. Вища школа, (3), 32–38.
24. Стріха М. (2020). Мовна політика й освіта: виклики державності. Український гуманітарний огляд, №26.
25. Тарасова Н. (2021). Перспективи впровадження CLIL в українській системі освіти. Освітній дискурс.
26. Baker, C. (2011). Foundations of Bilingual Education and Bilingualism.
27. Bax, S. (2011). Normalisation Revisited: The Effective Use of Technology in Language Education. International Journal of Computer-Assisted Language Learning.
28. Bialystok, E. (2001). Bilingualism in Development: Language, Literacy, and Cognition. Cambridge University Press.
29. Byram, M. (2009). Intercultural Competence in Foreign Language Education. Multilingual Matters.

30. Cenoz, J., & Gorter, D. (2015). *Multilingual Education: Between Language Learning and Translanguaging*. Cambridge: Cambridge University Press.
31. Cenoz, J., Genesee, F., & Gorter, D. (2013). Critical analysis of CLIL: Taking stock and looking forward. *Applied Linguistics*, 35(3).
32. Chan, C. (2023). The risks and promises of bilingual higher education in Taiwan. *Higher Education*, 87, 1007–1026. <https://doi.org/10.1007/s10734-023-01106-9>
33. Costa, A., Hernández, M., & Sebastián-Gallés, N. (2008). Bilingualism aids conflict resolution: Evidence from the ANT task. *Cognition*, 106(1), 59–86.
34. Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. (2010). *CLIL: Content and Language Integrated Learning*. Cambridge University Press.
35. Cummins, J. (2000). *Language, Power and Pedagogy: Bilingual Children in the Crossfire*. Clevedon: Multilingual Matters.
36. Dewaele, J.-M. (2013). *Emotions in Multiple Languages* (2nd ed.). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
37. Dudeney, G., & Hockly, N. (2013). *Digital Literacies*. Pearson ELT.
38. European Commission. (2007). *Languages for Europe: Language Learning in the European Union*. Brussels.
39. European Commission. (2021). *Erasmus+ Programme Guide*. Retrieved from <https://erasmus-plus.ec.europa.eu>
40. _García, O. (2009). *Bilingual Education in the 21st Century: A Global Perspective*. Malden, MA: Wiley-Blackwell.
41. García, O., & Wei, L. (2014). *Translanguaging: Language, Bilingualism and Education*. Palgrave Macmillan.
42. Gierlinger, E. M. (2015). 'You can speak German, sir': On the Complexity of Teachers' L1 Use in CLIL.
43. Grosjean, F. (1982). *Life with Two Languages: An Introduction to Bilingualism*. Harvard University Press.
44. Helle, T. (1994). Directions in Bilingual Education: Finnish Comprehensive Schools in Perspective. *International Journal of Applied Linguistics*, 4(2), 197–219.

45. Hélot, C., & Erfurt, J. (Eds.). (2016). *L'éducation bilingue en France: Politiques linguistiques, modèles et pratiques*.
46. Isurin, L. (2011). *Multilingualism and Memory: Interaction between Language and Cognition*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
47. Kramsch, C. (1998). *Language and Culture*. Oxford University Press.
48. Lasagabaster, D., & Ruiz de Zarobe, Y. (2010). *CLIL in Spain: Implementation, Results and Teacher Training*. *Revista de Educación*, (353), 47–65.
49. Marsh, D., & Wolff, D. (Eds.). (2007). *Diverse Contexts – Converging Goals: CLIL in Europe*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
50. Marsh, D. (2002). *CLIL/EMILE – The European Dimension: Actions, Trends and Foresight Potential*. European Commission.
51. Mehisto, P., Marsh, D., & Frigols, M. J. (2008). *Uncovering CLIL*. Macmillan Education.
52. Mettwie, L., & Van Mensel, L. (2019). *Understanding Foreign Language Education and Bilingual Education in Belgium: A (Surreal) Piece of Cake*.
53. Mukan, N., Shyyka, Y., & Shyyka, O. (2017). Canadian bilingual education: Content and language integrated learning. *Advanced Education*, (7), 57–64. <https://doi.org/10.20535/2410-8286.100924>
54. Nikula, T., & Moore, P. (2019). Exploring Translanguaging in CLIL. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 22(2), 237–249.
55. Phillipson, R. (2003). *English-Only Europe? Challenging Language Policy*.
56. Skutnabb-Kangas, T. (2000). *Linguistic Genocide in Education or Worldwide Diversity and Human Rights?* Lawrence Erlbaum.
57. Steiner-Khamsi, G. (2014). *Globalization and education policy: A critical introduction*. Bloomsbury Academic.
58. Thürmann, E., Vollmer, H. J., & Pieper, I. (2010). *Languages of Schooling: Focusing on Vulnerable Learners*. Council of Europe.
59. Warschauer, M. (2000). The Changing Global Economy and the Future of English Teaching. *TESOL Quarterly*.

60. Weinreich, U. (1953). *Languages in Contact*. Linguistic Circle of New York.
61. Vygotsky, L. S. (1986). *Thought and Language*. MIT Press.

Summary

In the 21st century, bilingual education occupies a prominent place in the educational systems of many countries around the world, particularly in Europe. This is due both to the growing importance of intercultural communication and to the need for educational systems to adapt to the realities of a multilingual society. Bilingual education not only promotes the acquisition of two or more languages, but also serves as an important factor in socialization, the development of intercultural competence, and the expansion of an individual's cognitive abilities.

In Europe, bilingual education has deep historical roots, linked to the centuries-long coexistence of different linguistic communities, the multiethnic composition of the population, and the influence of state language policy. Studying the stages of bilingual education development in the European context makes it possible to better understand how historical, political, and cultural processes have shaped educational approaches that influence current language teaching practices.

In today's world, characterized by globalization, intensive migration processes, and intercultural communication, bilingual education emerges not only as an effective means of developing communicative competence, but also as a tool for social integration

and cultural enrichment. Europe, as a multiethnic and multilingual space, has centuries of experience in the coexistence of languages and cultures, which has contributed to the formation of diverse models of bilingual learning. Examining the historical stages of the development of bilingual education in the European context allows for a deeper understanding of the origins of modern educational practices and a clearer insight into the trends shaping their future development.

The issue of bilingual education is actively researched by both foreign and Ukrainian scholars. Among the leading international researchers, it is worth mentioning C. Baker, O. García, J. Calvet, T. Skutnabb-Kangas, and R. Phillipson, who analyze the sociolinguistic, pedagogical, and political aspects of bilingual learning. In the Ukrainian academic context, significant contributions have been made by S. Miroshnychenko, N. Bibik, S. Usenko, T. Yatsenko, and L. Pukhovska, who study the methodological foundations of bilingual education, the development of linguistic identity, and the implementation of integrated learning in a multilingual environment.

The relevance of this research is determined by the growing interest in language education within the framework of European integration, as well as the need to comprehend historical experience in order to build effective models of multilingual learning. A systematic analysis of the stages in the formation of bilingual education makes it possible to identify the regularities of its evolution, as well as the influence of socio-political factors on language policy in education.

The purpose of the study is to analyze the key historical stages of the development of bilingual education in Europe, to determine their specific features, leading models, and their impact on shaping modern European educational policy in the field of multilingualism.

Research tasks:

- to define the conceptual and terminological framework of bilingual education;
- to characterize the main periods of the development of bilingual learning in Europe;
- to analyze the factors that influenced changes in language education policy;

- to identify the leading models of bilingual education at different stages of history;
- to clarify how historical experience affects modern approaches to language education in Europe.

Object of the study — the process of formation and development of bilingual education in Europe.

Subject of the study — the historical stages, models, and approaches to bilingual learning in European educational systems.

Scientific novelty lies in the systematization of historical data on the development of bilingual education in Europe, in defining the evolution of educational models within the context of socio-cultural and political transformations, as well as in revealing the impact of these processes on the modern language policy of European countries.

Theoretical significance of the study consists in the systematization and generalization of historical and pedagogical experience regarding the development of bilingual education in the European context. In the course of the research, the conceptual framework has been clarified, particularly the terms *bilingualism*, *bilingual education*, *language policy*, and *CLIL*, which contributes to a deeper scientific understanding of the phenomenon of bilingual learning. Connections between socio-political processes and the transformation of bilingual education models at different stages of history have been identified. The study complements the scientific basis of the history of European pedagogy, intercultural education, and language policy, and can serve as a foundation for further research in the field of language education.

Practical significance of the study lies in the possibility of applying its results in the educational process of higher pedagogical institutions — in particular, when teaching courses in comparative pedagogy, methods of teaching foreign languages, history of education, and language policy. The research materials may be used in the development of bilingual-type educational programs, taking into account the historical experience of European countries. Certain conclusions can serve as a basis for shaping educational strategies in multiethnic regions, as well as contribute to the implementation

of effective approaches to language integration in the context of contemporary migration processes.

Research methods: historical-comparative, system-analytical, descriptive, and content analysis of documents and sources.

Structure of the thesis. The master's thesis consists of an introduction, three chapters, conclusions, a list of references, and a summary in English.

The **introduction** highlights the relevance of the research topic, defines the aim, objectives, subject, and object of the study, and presents the scientific, theoretical, and practical significance of the research itself.

The **first chapter** covers the theoretical and methodological foundations of bilingual education, the **second chapter** examines the historical stages of its development in the European context, and the **third chapter** provides a comparative analysis of approaches to bilingual education and the possibilities of implementing European experience in Ukraine.

The **conclusions** present a concise summary of the material.